

BAROMETER VAN DE SOCIALE ECONOMIE

2023

Statistieken van de sociale economie in het
Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk
Gewest

Observatoire
Economie
Sociale

**CONCERTES: CONCERTATION DES ORGANISATIONS
REPRÉSENTATIVES DE L'ÉCONOMIE SOCIALE
(PLATFORM VAN DE REPRESENTATIEVE
ORGANISATIES VAN DE SOCIALE ECONOMIE)**

KBO-nummer: 0895.045.526
Avenue de Cîteaux 114
1348 Louvain-la-Neuve

Verantwoordelijke uitgever: Bénédicte SOHET
Coördinatie en redactie: Augustin MOREL
Layout: LemonSide SC
Vertaling (FR-NL): Sara DEKESEL
Foto's: Max ROMAIN
Druk: Maatwerkbedrijf - APN
Februari 2025

www.concertes.be
www.observatoire-es.be
www.economiesociale.be

VOORWOORD

SOCIALE ECONOMIE, HEFBOOM VOOR VERANDERING

In de context van de actuele uitdagingen en polycrisis, is de SE een bron van hoop en mogelijke oplossingen. Haar ontwikkeling berust voornamelijk op burgerinitiatieven die inspelen op concrete behoeften, vaak met een sterke lokale verankering. **Deze dynamiek wordt gedeeld door Belgische actoren en door supranationale instanties.**

In haar twee resoluties over de SE van 2023 en 2024 **benadrukt de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het belang van de bevordering van de SE om de 17 duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG) te behalen tegen 2030.** Ze erkent dat de SE een sleutelrol kan spelen in het uitroeien van armoede en in het versnellen van de sociale transformatie, en zo bijdraagt aan het doel om niemand links te laten liggen, en ze moedigt de lidstaten aan om nationale, lokale en regionale strategieën, beleid en programma's te bevorderen en uit te voeren die de sociale solidaire economie ondersteunen en promoten als een mogelijk model voor duurzame economische en sociale ontwikkeling.

De **Liège Roadmap voor de SE in de Europese Unie (EU)**, aangenomen in februari 2024 in het kader van het Belgisch voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie, benadrukt dat de sociale economie een model van economische ontwikkeling voorstelt dat hoogwaardige, inclusieve en duurzame economische activiteiten in het algemeen belang kan bieden, doordat ze mensen centraal stelt in haar aanpak en manier van ondernemen. Een van de vele voorstellen van de Roadmap zet de Europese Commissie aan om de implementatie van haar Actieplan voor de SE voort te zetten en te versterken, zodat de SE zich volledig kan ontplooiën en nog meer Europese burgers kan bereiken.

Tot slot heeft de **Europese Commissie** in augustus 2024 **een studie gepubliceerd over de statistieken van de sociale economie in Europa** (Carini, Galera, Tallarini, Chaves Avila, & al., 2024). Volgens de studie zijn er 4,3 miljoen sociale-economieondernemingen (verenigingen, coöperaties, stichtingen, ziekenfondsen en sociale ondernemingen) in de Europese Unie, die 11,5 miljoen mensen tewerkstellen (6,3% van de actieve bevolking¹). Samen hebben die entiteiten 230 miljoen leden (95 miljoen in coöperaties, 135 miljoen in verenigingen) en 53 miljoen vrijwilligers².

SOCIALE ECONOMIE, DEFINITIE IN WALLONIË EN BRUSSEL

Deze 'Barometer' heeft betrekking op de sociale-economieondernemingen (SEO) die voldoen aan de definitie van de SE volgens ConcertES, d.w.z. "economische activiteiten voor de productie van goederen of diensten, uitgevoerd door ondernemingen, voornamelijk verenigingen, coöperaties, ziekenfondsen of stichtingen, waarvan de ethiek zich weerspiegelt in de volgende principes:

1 Doel van dienstverlening aan de gemeenschap of haar leden, eerder dan winstbejag

2 Beheersautonomie

3 Democratisch en participatief beheer

4 Voorrang van mensen en arbeid op kapitaal in de inkomensverdeling."

Deze definitie is, op enkele nuances na, identiek aan die van het Besluit van de Waalse Regering van 20 november 2008. De definitie van de sociale onderneming, gebaseerd op het ideaaltipe van het EMES-netwerk (Defourny & Nyssens, 2013), zoals opgenomen in de Ordonnantie van de Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) van 23 juli 2018 betreffende de erkenning en ondersteuning van sociale ondernemingen, sluit ook volledig aan bij deze definitie.

¹ In Franstalig België vertegenwoordigt de tewerkstelling in de SE 11,7% van de actieve bevolking.

² De gegevens over leden en vrijwilligers zijn onvolledig (beschikbaar in respectievelijk 16 en 15 van de 27 lidstaten).

SOCIALE ECONOMIE, RUIMTE VOOR EEN ANDERE KIJK OP DE ECONOMIE

Het concept van sociale economie (SE) dat in deze publicatie gebruikt wordt, komt overeen met een groep ondernemingen die verbonden zijn door bovengenoemde principes.

Talrijke studies onderzoeken **ECONOMISCHE ALTERNATIEVEN** voor het dominant economisch model, meestal vanuit een macro-economisch perspectief³.

- **BEHOEFTE-
ECONOMIE**

richt de economie opnieuw op de essentiële menselijke behoeften, waarbij overbodige consumptie beperkt wordt, ecologische grenzen gerespecteerd worden en hulpbronnen eerlijk verdeeld worden om iedereen een waardig leven te garanderen.
- **COMMONS-
ECONOMIE**

pleit voor eerlijk en duurzaam gebruik van gemeenschappelijke goederen (of 'commons'), beheerd door gemeenschappen op basis van een collectief beheer van de hulpbronnen om overexploitatie te voorkomen en solidariteit te versterken.
- **POSTGROEI-
ECONOMIE**

stelt ecologische duurzaamheid en menselijk welzijn boven BBP-groei door het gebruik van nieuwe economische indicatoren, een eerlijkere herverdeling en de verplaatsing van activiteiten om de veerkracht van gemeenschappen te versterken.
- **DONUT-
ECONOMIE**

heeft als doel de menselijke behoeften in te vullen met respect voor de grenzen van de planeet, gebaseerd op een donutvormige visualisatie waarin sociale rechtvaardigheid en ecologische rechtvaardigheid samengaan. Het model wordt gebruikt als hulpmiddel in de 'Shifting Economy'-strategie (2019-2024) van de Brusselse regering en bevordert duurzaamheid, beperking van ongelijkheid en participatief bestuur.
- **GEDECENTRALI-
SEERDE
ECONOMIE**

is gebaseerd op een herverdeling van macht en middelen op lokaal niveau, waarbij burgerparticipatie, samenwerking tussen gemeenschappen en lokale economische modellen zoals korte keten of lokale valuta aangemoedigd worden.

Als aanvulling op die macro-economische theorieën en modellen zijn de **SE-ondernemingen plaatsen voor het uittesten en concretiseren van economische alternatieven die het doel van de economie herdefiniëren door de mens boven de winst te stellen.**

HET 'WAAROM' VAN ONDERNEMEN EN HET 'HOE' VAN ONDERNEMEN

Deze theorieën en modellen, naast vele andere, komen overeen met de principes van de SE in die zin dat ze de bestaansredenen van ondernemingen in vraag stellen ('waarom ondernemen') en niet alleen hun praktijken ('hoe ondernemen'). Daarnaast stellen andere concepten, principes en theorieën de ondernemerspraktijken in vraag: de circulaire economie, de functionele economie, de deeleconomie en vele andere. Die theorieën en praktijken, die vaak een aanvulling vormen op de principes van de SE, stemmen doelen en acties op elkaar af en versterken de samenhang, authenticiteit en een gedeelde visie tussen de betrokken partijen.

Daarnaast leggen andere concepten en theorieën, zoals de circulaire economie, de functionaliteitseconomie en de samenwerkende economie, vooral de nadruk op praktijken en organisatiemodellen die het gebruik van hulpbronnen optimaliseren, negatieve externe effecten beperken of nieuwe vormen van uitwisseling en delen stimuleren. Hoewel die benaderingen de productie, handel en consumptie aanzienlijk veranderen, stellen ze niet altijd de fundamentele en de onderliggende doelen van het economisch systeem in vraag.

Maar als we de economische, sociale en ecologische transitie enkel benaderen binnen het kader van de praktijken, hoe innovatief en deugdzzaam die ook zijn, zonder de bestaansredenen en de leidende principes van onze economische en sociale activiteiten kritisch te bekijken, komt dat neer op een zogenaamde "type 1"-verandering: een verbetering binnen een gegeven kader, zonder de onderliggende structuren te veranderen. Omgekeerd houdt een echte "type 2"-verandering in dat de spelregels zelf herzien worden, door de doelen van de economie en van organisaties te herdefiniëren, zodat hun praktijken in overeenstemming gebracht worden met een vernieuwde visie op het algemeen welzijn.

³ Wie meer wil weten over de voorgestelde theorieën vindt verhelderende informatie in deze referentiepublicaties:

- Behoefteneconomie: Max-Neef, M., *Human Scale Development: Conception, Application and Further Reflections* (1991);
- Donuteconomie: Raworth, K., *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist* (2017);
- Postgroei-economie:
 - Jackson, T., *Post-Growth: Life After Capitalism* (2021)
 - Hickel, J., *Less is More: How Degrowth Will Save the World* (2020);
- Commons-economie:
 - Ostrom, E., *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action* (1990).
 - Elinor Ostrom won in 2009 als eerste vrouw een Nobelprijs voor Economie, voor haar analyse van het economisch beheer van het gemeengoed (de commons);
- Gedecentraliseerde economie
 - Schumacher, E.F., *Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered* (1973) en/of
 - Hopkins, R., *The Transition Handbook: From Oil Dependency to Local Resilience* (2008).

HET “OBSERVATOIRE DE L’ÉCONOMIE SOCIALE”

EEN INITIATIEF VAN CONCERTES EN ZIJN LEDEN

ConcertES is het overleg-en vertegenwoordigingsorgaan van de federaties van de sociale economie in het Waals Gewest (WG) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG). Deze opdracht werd aan de vzw toevertrouwd in 2008, na de goedkeuring van het Waalse decreet dat de sociale economie (SE) definieert. ConcertES is ook verantwoordelijk voor de bevordering van de SE en de coördinatie van het **Observatoire de l’Économie Sociale (OES)** (Observatorium van de Sociale Economie).

Het Observatoire is ontwikkeld als onderdeel van het project D.E.S.I.R. (*Développement de l’Économie Sociale Inter-Régional*), dat samen met CRESS Hauts-de-France uitgevoerd werd dankzij het Interreg IV-programma van het EFRO, tussen juni 2008 en december 2012. Het OES wordt sinds 2014 ondersteund door het WG, en voor het jaar 2024 ook door het BHG.

Om zijn relevantie te waarborgen en consensus te behouden over de afbakening van de SE, heeft het **OES een wetenschappelijk comité aangesteld** met academici die gespecialiseerd zijn in SE en andere belangrijke partners zoals het IWEPS.

Het is de missie van het OES om de beschikbare cijfers over de SE te publiceren, onder meer via deze jaarlijkse ‘Stand van zaken’, maar ook steun te verlenen aan het onderzoek en aan de actoren op het gebied van de SE in hun werk. Voor deze editie heeft het OES zich voornamelijk gebaseerd op de gegevens die toegankelijk zijn via de ‘Social Profit DataTrust’.

- **AID** – www.aid-com.be
- **ALEAP** – www.aleap.be
- **CAIPS** – www.caips.be
- **Collectif 5C** – www.collectif5c.be
- **COOPCITY** – coopcity.be
- **CRÉDAL SC** – www.credal.be
- **EWETA** – www.eweta.be
- **FEBECOOP** – www.febecoop.be
- **FéBISP** – www.febisp.be
- **Febrap** – www.febrap.be
- **Fecoopem** - www.dies.be/dies/nos-cooperatives
- **Fedicoop** - www.fedicoop.be
- **Financité** – www.financite.be
- **InitiativES** – www.initiatives.be
- **Propage-S** – www.propage-s.be
- **RES** – www.resasbl.be
- **REScoop** – www.rescoop-wallonie.be
- **RESSOURCES** – www.res-sources.be
- **SAW-B** – www.saw-b.be
- **Solidaris** - www.solidaris-wallonie.be
- **Step Entreprendre** – www.stepentreprendre.be
- **SYNECO** – www.syneco.be
- **Unessa** – www.unessa.be
- **Union des SCOP W-B** – www.les-scop.be

SOCIALE ECONOMIE, BAROMETER

De sociale economie (SE), die voortkomt uit de samenloop van initiatieven van verenigingen, coöperaties en ziekenfondsen, kent een rijke en diverse geschiedenis. Sinds hun ontstaan boden die bewegingen alternatieven aan voor de heersende economische systemen, door het opwaarderen van solidariteit, sociale rechtvaardigheid en participatie van werknemers en burgers.

Talrijke studies en publicaties bestuderen de geschiedenis van die bewegingen, de omstandigheden die hun opkomst bevorderden, de obstakels die ze kenden en de sociale innovaties die eruit voortvloeiden (Karré, 2021). Die geschiedenis, gekenmerkt door strijd en experimenten, blijft onze samenlevingen beïnvloeden, zowel in België als in Europa, vooral in sectoren als 'gezondheid en sociale actie', 'cultuur en vrije tijd' en socioprofessionele inschakeling.

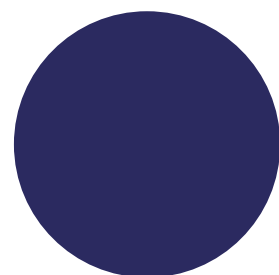
De SE is verankerd in de territoriale geschiedenis, maar evolueert mee met de uitdagingen van vandaag en is ook gericht op de toekomst. Elke dag bewijzen haar ondernemingen de duurzaamheid van hun modellen, de relevantie van hun principes en hun vermogen om concreet te reageren op sociale en ecologische uitdagingen. Vandaag, in België en op andere plaatsen, onderscheiden de actoren van de SE zich als bronnen van oplossingen en inspiratie om onze economische en sociale systemen te herzien.

Als weerspiegeling van het verleden en bron van inspiratie voor de toekomst, geven de huidige statistieken een beeld van de huidige staat van de SE in Franstalig België voor de jaren 2018-2023, uitsluitend gebaseerd op officiële gegevens.

01

OVERZICHT VAN DE
SOCIALE ECONOMIE
IN 2023

SOCIALE ECONOMIE,

HET AANTAL ONDERNEMINGEN STABILISEERT

In 2023 omvatte de sociale economie (SE) **11.829 sociale-economieondernemingen (SEO)** met een hoofdzetel in het Waals Gewest (WG) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG). Dat cijfer lijkt zich de laatste jaren te stabiliseren, in lijn met de conventionele economie (CE).

Al die SEO tellen in 2022 **15.307 tewerkstellende vestigingen**, verdeeld over de twee gewesten. Dit aantal is sinds 2018 meer gegroeid in de SE (+3,9%) dan in de CE (+2,5%). De groei is vooral duidelijk in het BHG, waar het aantal vestigingen in vier jaar tijd met 7,3% is gestegen, vergeleken met 1,7% in het WG. De kruisende trends tussen het aantal ondernemingen en het aantal vestigingen getuigen van een fenomeen van consolidatie van de ondernemingen (in de SE en de CE) door een organische groei van de activiteiten en door fusies en overnames.

Het gebruik van de gegevens per vestiging (die overeenkomt met de werkplek⁴) geeft een beter beeld van de geografische verdeling tussen de twee waargenomen gewesten.

SOCIALE ECONOMIE,

DRIJFVEER VOOR JOBCREATIE

Op het gebied van werkgelegenheid speelt de SE een cruciale rol bij het creëren van nieuwe jobs. **De SEO tellen 262.033 bezoldigde werkposten** in het WG en BHG in 2023. Dit cijfer stijgt voortdurend sinds de oprichting van het Observatoire in 2009. Tussen 2018 en 2023 is het aantal jobs in de SE **gestegen met 18.273** (8.477 in het WG en 9.796 in het BHG).

Voor een betere vergelijking tussen de SE en de CE maakt ook hier de uitsplitsing van de werkgelegenheid per vestiging een meer betrouwbare vergelijking mogelijk. Door de hoofdzetel te gebruiken als geografische referentie voor al het personeel van een bedrijf, wordt de werkgelegenheid in de hoofdstad namelijk kunstmatig opgedreven ten nadele van de andere gewesten, in het bijzonder voor de openbare CE.

Van 2018 tot 2022 is **de werkgelegenheid in de SE met 5,3% toegenomen in het WG en met 6,8% in het BHG**. Dat komt overeen met respectievelijk 18% en 29% (samen 21%) van de netto creatie van nieuwe bezoldigde werkposten in de twee gewesten. De werkgelegenheid in de SE groeit dus sneller dan in de CE, waar het aantal bezoldigde jobs toch is gestegen met 2,6% in het BHG en met 4,3% in het WG in dezelfde periode. In **2022 vertegenwoordigde de SE 14,6% van het bezoldigde werk in Franstalig België** (14,9% in het WG en 14,0% in het BHG)

Aantal vestigingen en werkposten vanuit economische benadering per provincie op basis van de hoofdzetels van de ondernemingen (2022)

Tabel 1

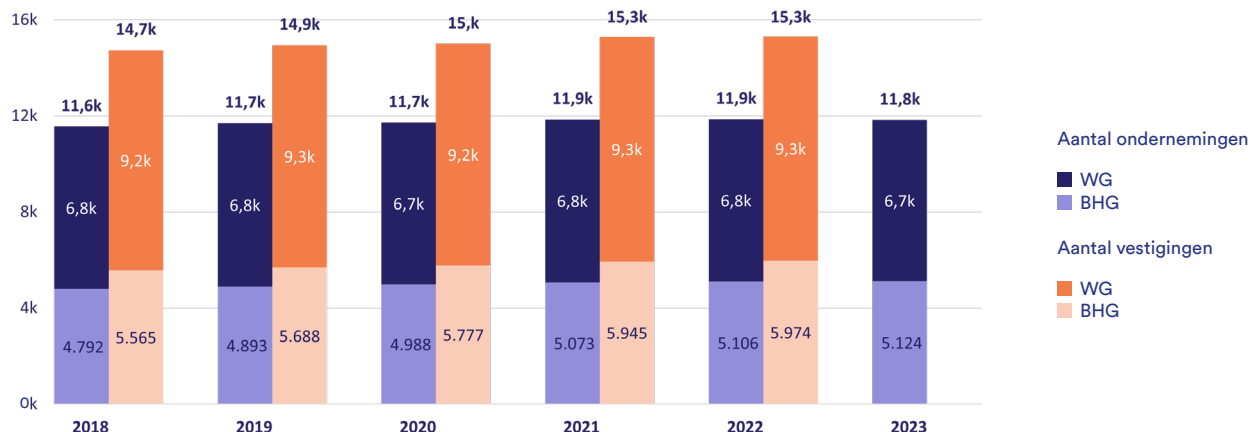
In 2022	Aantal tewerkstellende vestigingen			Werkposten per werkplaats(vestigingen)		
Provincie	SE	CE	(% SE)	SE	CE	(% SE)
Henegouwen	2.880	26.318	9,9%	65.476	324.849	16,8%
Luik	2.840	25.360	10,1%	43.550	304.886	12,5%
Namen	1.595	11.489	12,2%	30.941	118.319	20,7%
Waals-Brabant	1.159	10.784	9,7%	15.316	123.287	11,1%
Luxemburg	859	6.680	11,4%	10.688	73.506	12,7%
Wallonië (Totaal)	9.333	80.631	10,4%	165.971	944.847	14,9%
Brussel-Hoofdstad	5.974	32.438	15,6%	90.965	559.918	14,0%
Franstalig België (Totaal)	15.307	113.069	11,9%	256.936	1.504.765	14,6%

⁴ De zetel van de vestigingen komt overeen met de theoretische werkplek van de werknemers, zonder rekening te houden met werk dat 'bij de klant' of via 'telewerken' uitgevoerd wordt. Deze aanpak geeft een nauwkeuriger geografische verdeling van de werkgelegenheid per regio en provincie. Helaas zijn de gegevens per vestiging voor 2023 nog niet beschikbaar ten tijde van de publicatie van deze studie. Daarom geven we in de rest van de publicatie de voorkeur aan de benadering per hoofdzetel, zodat we rekening kunnen houden met de laatst beschikbare cijfers.

⁵ Tabel 1, grafiek 2 en grafiek 4 gebruiken gegevens met betrekking tot vestigingen. Deze zijn alleen beschikbaar van de RSZ in jaar N 2, in tegenstelling tot de gegevens met betrekking tot ondernemingen (per hoofdkantoor), die beschikbaar zijn vanaf jaar N+1.

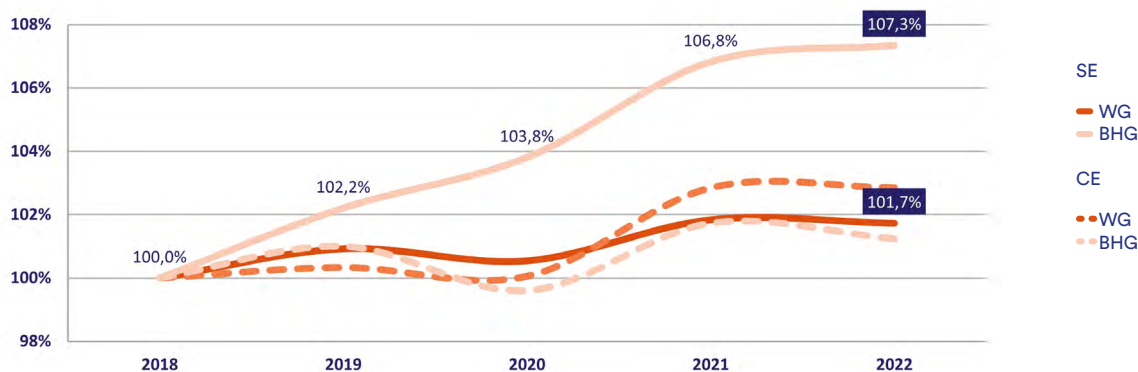
Aantal sociale-economieondernemingen en hun vestigingen per regio (2018-2023)

Grafiek 1

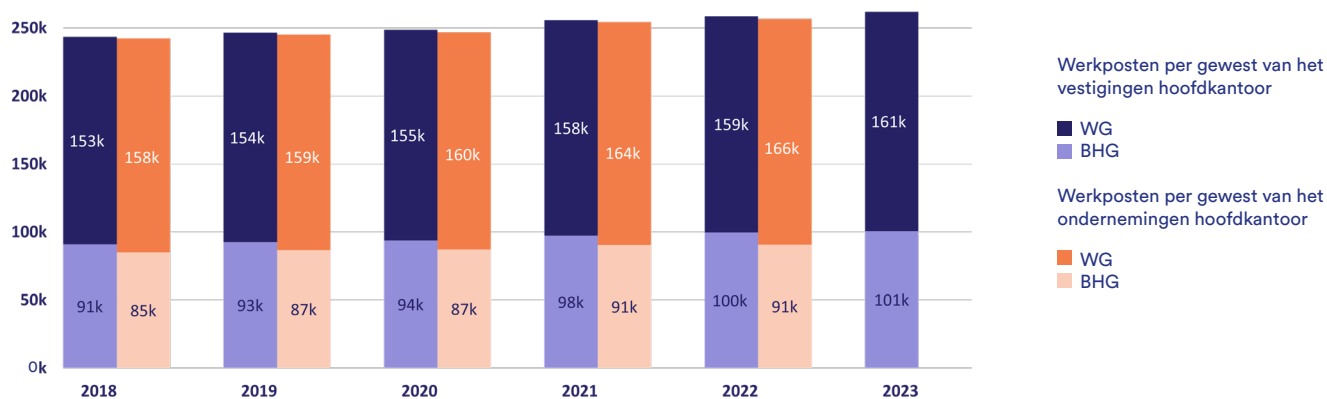
Evolutie van het aantal vestigingen per jaar en per economische benadering (2018-2022)

Grafiek 2

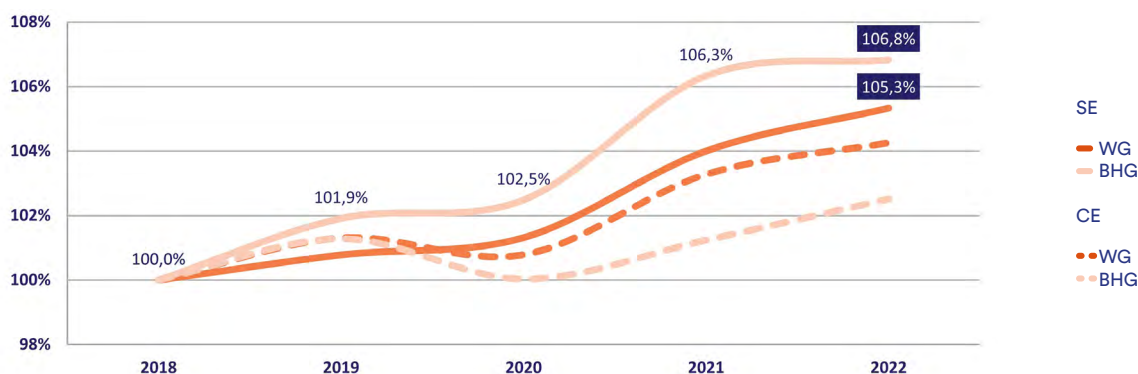
Aantal werkposten in de SEO per jaar per gewest (2018-2023)

Grafiek 3

Evolutie van het aantal werkposten per economische benadering, per gewest (2018-2022)

Grafiek 4

SOCIALE ECONOMIE, OVERAL OP HET GRONDGEBIED AANWEZIG

De sociale economie (SE) onderscheidt zich door haar lokale verankering, waarmee ze inspeelt op lokale behoeften door de vaardigheden van de burgers optimaal te benutten, ongeacht de economische verschillen tussen de gemeenten. Om dit te illustreren, vergelijken *Grafiek 5* en *Grafiek 6* de Waalse gemeenten⁶ in functie van het aantal mensen werkzaam in de SE (in oranje) en werkzaam in de conventionele economie (CE) (in blauw) onder de bevolking in de werkende leeftijd (15-64 jaar)⁷ die wonen in elke gemeente. Die gegevens worden gekoppeld aan twee macro-economische indicatoren die voor elke gemeente beschikbaar zijn: de werkgelegenheidsgraad (*Grafiek 5*) en het gemiddelde netto-inkomen per inwoner (*Grafiek 6*).

In de gemeenten is de correlatie tussen het aantal loontrekkenden, de werkgelegenheidsgraad en het gemiddelde inkomen mechanisch: hoe meer loontrekkenden er zijn in de private CE, hoe hoger de totale werkgelegenheidsgraad in de gemeente en hoe hoger het gemiddelde inkomen. Dat is te zien in de CE-reeks (in oranje).

De SE volgt daarentegen niet dezelfde logica (in blauw). Daar wordt geen correlatie waargenomen met de werkgelegenheidsgraad, maar wel een licht negatieve correlatie met het gemiddelde inkomen van de gemeenten. Dat wijst erop dat de inzetbaarheid in de SE niet beïnvloed wordt door de werkgelegenheidsgraad van de gemeenten. Ze stelt echter aanzienlijk meer mensen tewerk uit gemeenten met een lager gemiddeld inkomen. Die negatieve correlatie wordt niet meer waargenomen als we de SE-ondernemingen erkend als inschakelingsbedrijf uitsluiten.

Van 2018 tot 2021⁸ ontwikkelt de CE zich meer in gemeenten met een hoge werkgelegenheidsgraad en hoge inkomens, waardoor de intercommunale ongelijkheden toenemen. Die dynamiek draagt bij aan de geleidelijke versterking van de ongelijkheden in de toegang tot werk. De SEO daarentegen, door hun niet-discriminerende aanwezigheid in alle gemeenten en hun antwoord op lokale behoeften, helpen deze ongelijkheden te beperken en zorgen voor een stabielere en homogener verdeling van de jobs over de grondgebieden, ongeacht de economische ongelijkheden.

SAMENGEVAT

De sociale economie (SE):

- **Vertegenwoordigt 14,6% van de bezoldigde tewerkstelling** in het Waals Gewest (WG) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG), d.w.z. ongeveer 260.000 jobs;
- **Draagt bij aan 21% van de netto jobcreatie** tussen 2018 en 2022;
- Oefent haar activiteiten uit in meer dan 15.300 vestigingen in de twee gewesten, d.w.z. 12% van de tewerkstellende vestigingen;
- **Bestendigt zich geleidelijk**, met een toename van het aantal vestigingen en van het gemiddeld aantal werknemers per bedrijf;
- **Is aanwezig op het gehele Waalse grondgebied**, onafhankelijk van het gemiddelde inkomen van de inwoners van de gemeenten of van hun werkgelegenheidsgraad.

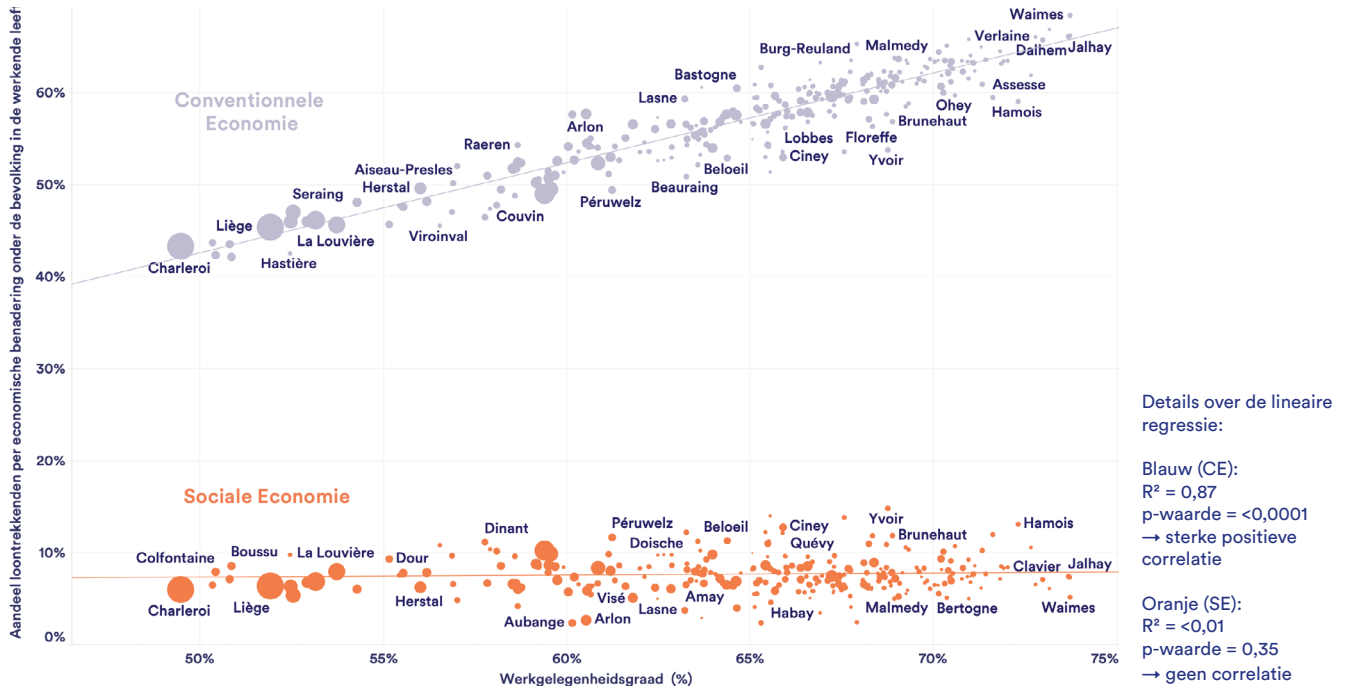
⁶ De omvang van de steekproef (N = 262) van de gemeenten in het WG maakt een robuuste statistische analyse mogelijk. De situatie in Brussel weerspiegelt een andere dynamiek, die vooral beïnvloed wordt door het hoge aandeel van tewerkstelling van personen die in de andere Belgische gewesten wonen.

⁷ Het gebruik van de werkgelegenheid per woongemeente (in plaats van werkgemeente) is noodzakelijk omdat de andere gekozen indicatoren (bevolking in de werkende leeftijd, werkloosheidsniveau (IAB) en gemiddeld inkomen) bepaald worden op basis van de woongemeenten van de personen.

⁸ Deze periode is te kort om de bewering stevig te onderbouwen. Het zou nuttig zijn om het onderzoek naar ongelijkheden in werkgelegenheid tussen gemeenten over een langere periode te analyseren en het te koppelen aan de aanwezigheid van de sociale economie op het grondgebied.

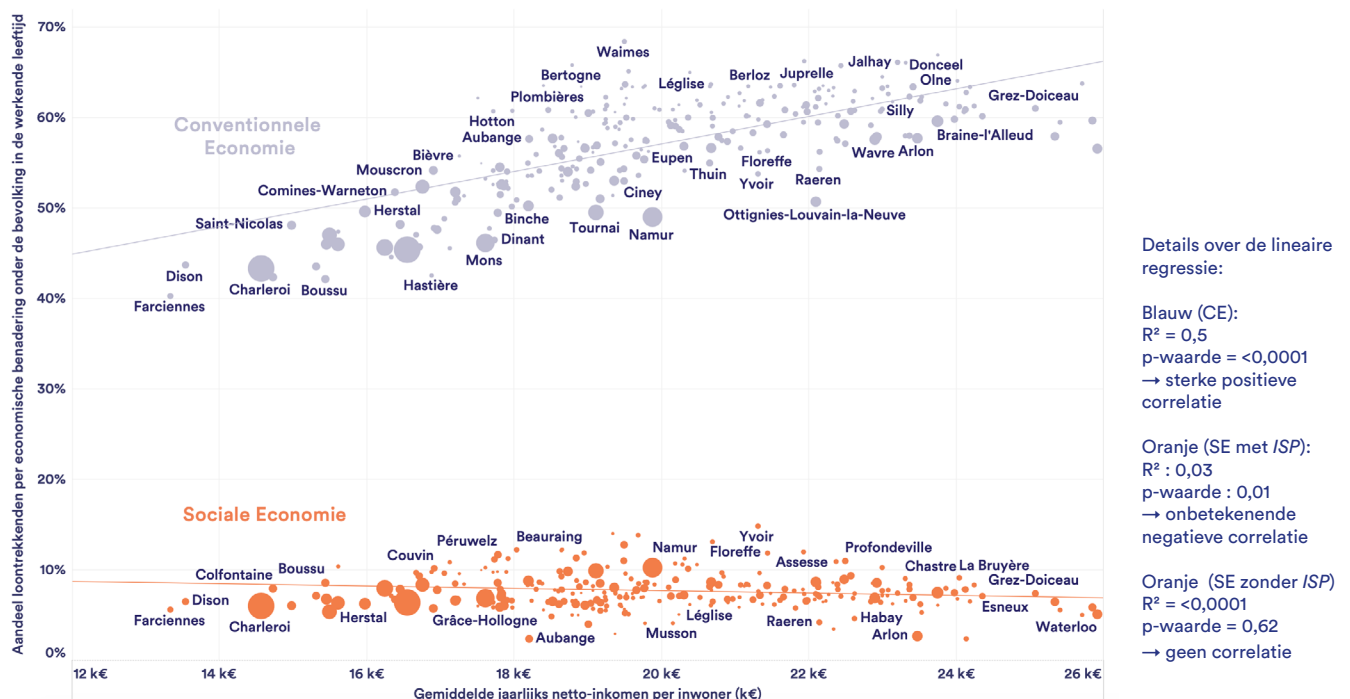
Aandeel loontrekkenden per economische benadering onder de bevolking in de werkende leeftijd per Waalse gemeente in functie van de werkgelegenheidsgraad (2021)

Grafiek 5

Aandeel loontrekkenden per economische benadering onder de bevolking in de werkende leeftijd per Waalse gemeente in functie van het gemiddelde netto-inkomen per inwoner (in duizend euro) (2021)

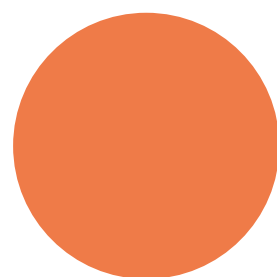
Grafiek 6

02

KENMERKEN VAN DE SOCIALE-
ECONOMIEONDERNEMINGEN

SOCIALE ECONOMIE, GROTERE ONDERNEMINGEN

In tegenstelling tot de private conventionele economie (private CE)⁹ vinden we bij de sociale economie-ondernemingen (SEO) verhoudingsgewijs minder zeer kleine ondernemingen met minder dan 5 werknemers. In feite telt maar 52% van de SEO minder dan 5 werknemers, tegenover 71% van de tewerkstellende ondernemingen in de private CE.

Dat verschil weerspiegelt zich ook in de gemiddelde grootte van de ondernemingen. Het gemiddeld aantal personeelsleden in een SEO is 22,2, tegenover 10,9 in een private conventionele onderneming¹⁰. Deze tendens is uniform in alle bedrijfssectoren en is een kenmerk van de SE. Het verschil in omvang weerspiegelt de centrale waarde van het 'collectief' dat veel SE-projecten drijft.

Het valt ook op te merken dat deze cijfers de leden, vrijwilligers of stagiairs van de *Centres d'Insertion Socioprofessionnelle (CISP)*¹¹ niet omvatten, die allemaal een actieve rol spelen in het economisch en administratief leven van de SEO.

SOCIALE ECONOMIE, 4 'FAMILIES' VAN RECHTSVORMEN

De SE groepeerde vier verschillende 'families' van ondernemingen op basis van hun rechtsvorm: verenigingen, coöperaties, ziekenfondsen en stichtingen. Hun verdeling varieert naargelang het gewest en weerspiegelt specifieke lokale dynamieken.

In het Waals Gewest (WG) zijn de coöperaties talrijker, deels door de regelgeving die dit statuut oplegt aan inschakelingsbedrijven (IB) en door de grotere aanwezigheid van sectoren zoals landbouw, korte keten en energie, die meer voor de coöperatieve vorm kiezen wanneer ze aansluiten bij de SE-principes. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) daarentegen vindt men meer hoofdzetels van stichtingen en ziekenfondsen, aangetrokken door de administratieve en institutionele centraliteit van het gewest.

In hun huidige definitie garanderen niet alle coöperatieve vennootschappen (CV) de naleving van de SE-principes. Alleen erkende of vermoedelijk erkende coöperaties worden daarom meegenomen in de getoonde statistieken.

Als gevolg van de wijzigingen ingevoerd door het nieuwe Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen (WVV) van 2019, verdwijnen de vennootschappen met sociaal oogmerk (VSO). De wetgever heeft deze rechtsvormen vervangen door de erkenning 'sociale onderneming' die alleen beschikbaar is voor coöperatieve vennootschappen (CV). Eind 2023 waren veel VSO nog in transitie om een CV te worden erkend als 'sociale onderneming'. Ze worden door de FOD Economie beschouwd als 'vermoedelijke sociale onderneming'. Sommige (47 in totaal) verkozen echter om onbekende redenen om over te stappen naar andere, niet-coöperatieve rechtsvormen en vallen daarom buiten het waarnemingsgebied. Er zijn nu twee erkenningen, combineerbaar, voor coöperaties in de sociale economie, toegekend door de FOD Economie voor de Nationale Raad voor Coöperatie (NRC): de erkenning 'erkende coöperatie' en de erkenning 'sociale onderneming'.

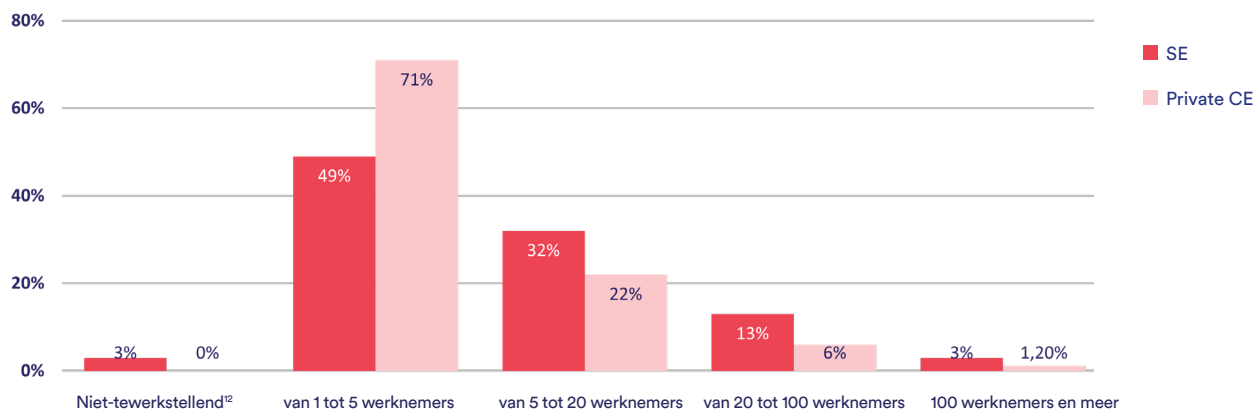
⁹ Uitzonderlijk zijn overheidsbedrijven van deze analyse uitgesloten, omdat ze qua bedrijfsgrootte niet representatief zijn voor de realiteit op het terrein. Bijvoorbeeld: alle leerkrachten zijn in dienst van de taalgemeenschappen in België. Voor een meer betrouwbare vergelijking vergelijken we daarom de SE met de private CE voor de indicatoren die verband houden met de grootte van ondernemingen.

¹⁰ Zelfs als we de zeer grote ondernemingen in de SE, zoals ziekenfondsen en ziekenhuizen, buiten beschouwing laten, blijft de gemiddelde omvang (in termen van personeel) van de SEO aanzienlijk groter (met gemiddeld 16,5 werkposten) dan die van de private CE.

¹¹ In het WG leiden de CISP jaarlijks ± 14.000 stagiairs op in hun 280 opleidingscentra (www.cisp.be).

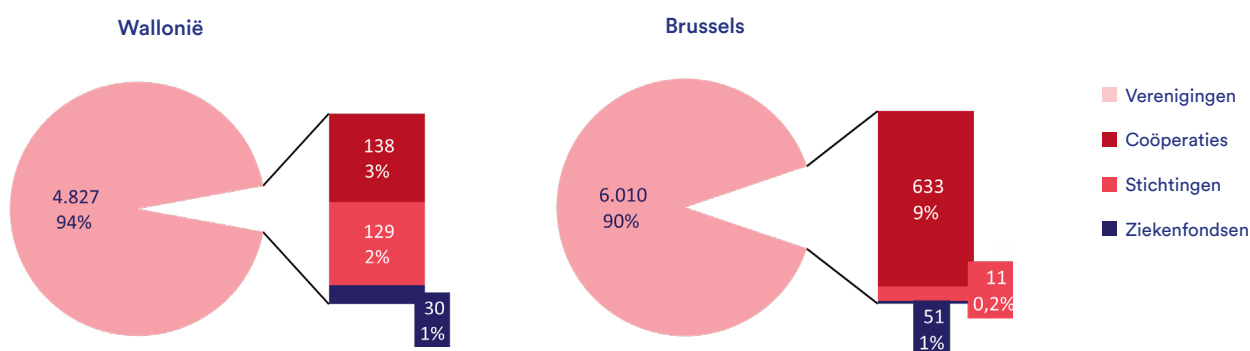
Aandeel van ondernemingen volgens grootte (in personeel) per economische benadering (2023)

Grafiek 7

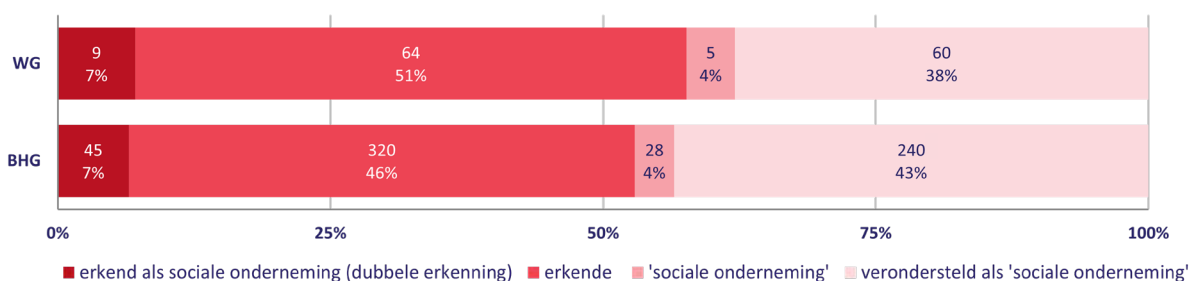
Aantal sociale-economieondernemingen per rechtsvorm en per gewest (2023)

Grafiek 8

Aandeel van coöperaties in de sociale economie per type erkenning (2023)

Grafiek 9

Aantal coöperaties met NRC-erkenning per jaar (2000 - 2024)

Grafiek 10

¹² De afbakening van de SE van het Observatoire omvat alleen tewerkstellende ondernemingen, met uitzondering van de coöperaties. Door hun erkenning en de daaruit voortvloeiende verplichtingen tonen coöperaties in de SE immers een continue economische activiteit aan die hun opname rechtvaardigt. In het WG en BHG vallen in totaal ³⁹⁰ coöperaties in de categorie niet-tewerkstellende coöperaties in de sociale economie.

¹³ De gegevens voor 2024 zijn gedeeltelijk (tot juni 2024).

SOCIALE ECONOMIE, DIVERSITEIT AAN GOEDEREN EN DIENSTEN

De sociale economie (SE) wordt niet gekenmerkt door de activiteiten die ze omvat, maar door een ondernemende aanpak en specifieke principes die opgenomen zijn in de statuten. Op basis van die principes ontstaat de SE nu in alle activiteitensectoren als antwoord op nieuwe behoeften van burgers. Sociale-economieondernemingen (SEO) zijn ook te vinden in sterk concurrerende sectoren met een hoge financiële kapitalisatie, zoals financiën, vastgoed, energie, industrie en bouw.

Deze diversiteit van sectoren valt te illustreren aan de hand van de 'Statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Unie (NACE)'. Het toewijzen van een sector aan elk bedrijf heeft een aantal beperkingen, vooral omdat er slechts één NACE-code per bedrijf toegewezen wordt, waardoor de diversificatie van de bedrijfsactiviteiten feitelijk buiten beschouwing blijft.

Bovendien worden ondernemingen met een specifieke erkenning voor inschakeling in de eerste plaats onder deze opdracht (inschakeling) opgenomen, in plaats van onder de aard van hun activiteiten. Daardoor wordt het gewicht van de SE in bepaalde sectoren onderschat, met name in de verwerkende industrie. Als het bedrijf maar voor een onderdeel van zijn activiteiten een erkenning heeft, wordt de volledige tewerkstelling toch in de categorie ondergebracht. Deze cijfers per sector moeten dan ook met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

De afbakening van deze Barometer is niet gebaseerd op de activiteitensectoren. Activiteiten in verband met 'Verplicht onderwijs' en ziekenhuizen zijn echter uit het subtotaal in *Tabel 2* en *Tabel 3* gehaald, omdat ze onder streng toezicht staan van de overheid (de Federatie Wallonië-Brussel voor de het verplicht onderwijs, en de sociale zekerheid voor de ziekenhuizen). Dat maakt het ook mogelijk om die activiteiten te onderscheiden van de rest van de ondernemingen en van de actieve tewerkstelling in de menselijke gezondheidszorg en in het 'Niet-verplicht onderwijs' dat hier opgenomen wordt onder de rubriek 'Opleiding en permanente vorming'.

Tabel 2 toont de verdeling van de SEO per activiteitensector en per gewest, en het aandeel van de SEO in elk gewest. De laatste kolom illustreert de evolutie van het aantal SEO in elke sector in de voorbije jaren.

Tabel 3 geeft dezelfde informatie, maar concentreert zich op het aantal bezoldigde werknemers in de SEO, en voegt de werkgelegenheidstrends tussen 2018 en 2023 per sector toe om algemene trends te identificeren. Zo valt te zien dat de werkgelegenheid in de SE in de afgelopen 5 jaar gegroeid is in de meeste sectoren, met uitzondering van de sectoren 'opleiding en permanente vorming', 'administratieve en ondersteunende activiteiten', 'financiën en verzekeringen' en landbouw.

“
De SE ontstaat nu in alle activiteitensectoren als antwoord op nieuwe behoeften van burgers [...] ook in sterk concurrerende sectoren met een hoge financiële kapitalisatie.

Aantal sociale-economieondernemingen per regio en activiteitensector (2023) en hun evolutie over de laatste 5 jaar (2018-2023)

Tabel 2

Activiteitensector	Onderneming						Evolutie (2018-2023)
	WG	(%)	BHG	(%)	Totaal	(%)	
Maatschappelijk werk zonder verblijf	975	15%	644	13%	1.619	14%	
Sociale (medische) activiteiten met verblijf	467	7%	153	3%	620	5%	
Gezondheid	346	5%	180	4%	526	4%	
Verenigingen	1.260	19%	2.031	40%	3.291	28%	
Dienstencheques (alleen erkend als IB)	60	1%	0	0%	60	1%	
Maatwerkbedrijf (erkend als MVB)	52	1%	12	0%	64	1%	
Cultuur en vrije tijd	1.116	17%	700	14%	1.816	15%	
Ziekenfondsen en zorgverzekeraars	26	0%	47	1%	73	1%	
Opleiding en bijscholing	498	7%	376	7%	874	7%	
Administratieve en ondersteunende diensten	380	6%	133	3%	513	4%	
Gespecialiseerde en wetenschappelijke activiteiten	166	2%	229	4%	395	3%	
Socioprofessionele inschakeling (erkend als CISP/OISP)	139	2%	100	2%	239	2%	
Informatie en communicatie	67	1%	110	2%	177	1%	
Handel	127	2%	46	1%	173	1%	
Horeca	80	1%	43	1%	123	1%	
Financiën en verzekeringen	11	0%	33	1%	44	0%	
Vastgoed	80	1%	50	1%	130	1%	
Energie, water en afval	26	0%	6	0%	32	0%	
Productie-industrie	40	1%	5	0%	45	0%	
Landbouw	153	2%	4	0%	157	1%	
Logistiek	25	0%	10	0%	35	0%	
Bouw	34	1%	8	0%	42	0%	
Hergebruik (erkend als 'Réemploi')	16	0%	2	0%	18	0%	
Subtotaal	6.144		4.922		11.066		
Verplicht onderwijs	528	8%	183	4%	711	6%	
Ziekenhuizen	33	0%	19	0%	52	0%	
Totaal	6.705		5.124		11.829		

Aantal jobs in sociale-economieondernemingen per regio per activiteitensector (2023) en hun evolutie over de laatste 5 jaar (2018-2023)

Tabel 3

Activiteitensector	Tewerkstelling						Evolutie (2018-2023)
	WG	(%)	BHG	(%)	Totaal	(%)	
Maatschappelijk werk zonder verblijf	22.590	14%	12.069	12%	34.659	13%	
Sociale (medische) activiteiten met verblijf	27.116	17%	6.863	7%	33.979	13%	
Gezondheid	6.212	4%	4.029	4%	10.241	4%	
Verenigingen	7.206	4%	18.701	19%	25.907	10%	
Dienstencheques (alleen erkend als IB)	6.035	4%	0	0%	6.035	2%	
Maatwerkbedrijf (erkend als MVB)	10.170	6%	1.988	2%	12.158	5%	
Cultuur en vrije tijd	7.041	4%	5.152	5%	12.193	5%	
Ziekenfondsen en zorgverzekeraars	3.113	2%	8.327	8%	11.440	4%	
Opleiding en bijscholing	4.948	3%	4.161	4%	9.109	3%	
Administratieve en ondersteunende diensten	6.845	4%	4.985	5%	11.830	5%	
Gespecialiseerde en wetenschappelijke activiteiten	2.486	2%	2.645	3%	5.131	2%	
Socioprofessionele inschakeling (erkend als CISP/OISP)	3.744	2%	3.385	3%	7.129	3%	
Informatie en communicatie	902	1%	4.926	5%	5.828	2%	
Handel	1.877	1%	1.958	2%	3.835	1%	
Horeca	760	0%	468	0%	1.228	0%	
Financiën en verzekeringen	270	0%	2.086	2%	2.356	1%	
Vastgoed	409	0%	736	1%	1.145	0%	
Energie, water en afval	363	0%	24	0%	387	0%	
Productie-industrie	427	0%	10	0%	437	0%	
Landbouw	396	0%	12	0%	408	0%	
Logistiek	187	0%	66	0%	253	0%	
Bouw	92	0%	32	0%	124	0%	
Hergebruik (erkend als 'Réemploi')	671	0%	433	0%	1.104	0%	
Subtotaal	113.860		83.056		196.916		
Verplicht onderwijs	4.499	3%	3.039	3%	7.538	3%	
Ziekenhuizen	42.768	27%	14.811	15%	57.579	22%	
Totaal	161.127		100.906		262.033		

SOCIALE ECONOMIE, ONDERNEMINGEN MET EEN HOGERE VEERKRACHT

De veerkracht van ondernemingen is een complex concept om te begrijpen, omdat het deel uitmaakt van een meervoudige dynamiek. In maart 2025 publiceerde het *Observatoire de l'Économie Sociale* (OES) een Thematisch dossier specifiek gewijd aan de veerkracht van ondernemingen vanuit het oogpunt van de principes van de sociale economie (SE). De publicatie verrijkt het thema met theoretische en kwalitatieve analyses, die verder gaan dan de cijfers. Onderstaande statistieken bieden een analytisch uitgangspunt over het onderwerp. De cijfers alleen zijn echter niet voldoende om definitieve conclusies te trekken.

HUN LEEFTIJD EN LEVENSDUUR

Sociale-economieondernemingen (SEO) hebben een langere levensduur: de mediane leeftijd van SEO's is 25 jaar, vergeleken met 14 jaar voor de conventionele economie (CE). Meer dan 55% van de actieve en tewerkstellende SEO's zijn opgericht vóór 2000.

Hoewel de sector waarin een bedrijf actief is een bepalende factor is voor de levensduur van een bedrijf, hebben de SEO in de meeste sectoren een langere gemiddelde levensduur dan de CE-ondernemingen in gelijkwaardige sectoren. Die trend gaat echter niet op in bepaalde sectoren waarin de SE vooral na 2000 opkwamen (handel, landbouw, onroerend goed). In die sectoren zal de levensduur van de SEO beoordeeld moeten worden wanneer dit mogelijk is, met iets meer afstand.

Door de SE per generatie te analyseren, krijgen we een beter inzicht in de geschiedenis van de SE in onze gewesten. De SE kan namelijk gezien worden als opeenvolgende golven van ondernemingen die opgericht zijn om de uitdagingen van hun tijd aan te gaan (Desmoutier, 2001). Gezien hun lange levensduur, weerspiegelt het huidige beeld van de SE dat deze statistieken weergeven dus niet altijd het beeld dat men heeft van de hedendaagse SE, die soms inspeelt op nieuwe maatschappelijke en territoriale uitdagingen.

OPRICHTINGSPERCENTAGES VAN ONDERNEMINGEN

Grafiek 12 en Grafiek 13 geven de oprichtingspercentages van ondernemingen weer in de loop van de tijd. De eerste grafiek omvat alle ondernemingen (met of zonder werknemers), terwijl de tweede grafiek alleen de ondernemingen omvat die uiteindelijk tewerkstellend geworden zijn (met minstens één werknemer).

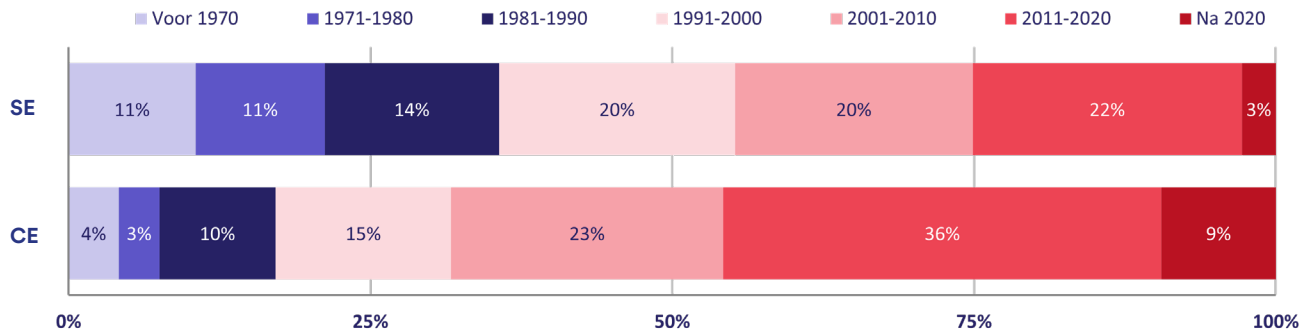
Zo zien we dat er elk jaar meer CE-ondernemingen opgericht worden, maar dat er steeds minder daarvan tewerkstellend worden. Daarentegen blijft het aantal opgerichte ondernemingen per jaar in de SE (al dan niet tewerkstellend) stabiel. We stellen ook een tijdsverschil vast tussen de oprichting van een bedrijf en de datum waarop de eerste werknemer in dienst genomen wordt. Dat tijdsverschil is aanzienlijk groter in de SE (gemiddeld 3 jaar vergeleken met 2 jaar in de CE). Dit verklaart de daling van het percentage SEO na 2021 in Grafiek 13.

Sinds de jaren 2000 is het oprichtingspercentage van de SEO lager gebleven dan dat van de CE, met slechts 7,1% van de nieuwe tewerkstellende ondernemingen die binnen de afbakening van de SE vallen. Dat verschil valt deels te verklaren door de grote aanwezigheid van de SE in sectoren met lage percentages van oprichting (en sluiting), zoals maatschappelijk werk, medisch-sociale diensten en administratieve diensten.

De analyse per sector laat uiteenlopende trends zien. In sommige sectoren volgen de SE en de CE vergelijkbare trajecten: de oprichting van ondernemingen neemt toe in 'menselijke gezondheid', 'opleiding en voortgezet onderwijs' en 'productie-industrie', en neemt af in 'sociale en medisch-sociale activiteiten'. In andere sectoren verschilt de SE van de CE: in de landbouw is het oprichtingspercentage hoger in de SE, terwijl het lager is in sectoren als 'financiën en verzekeringen', logistiek en vastgoed. Tot slot blijft het ondernemerschap in 'informatie en communicatie' stabiel in de SE, in tegenstelling tot de CE, waar het toeneemt.

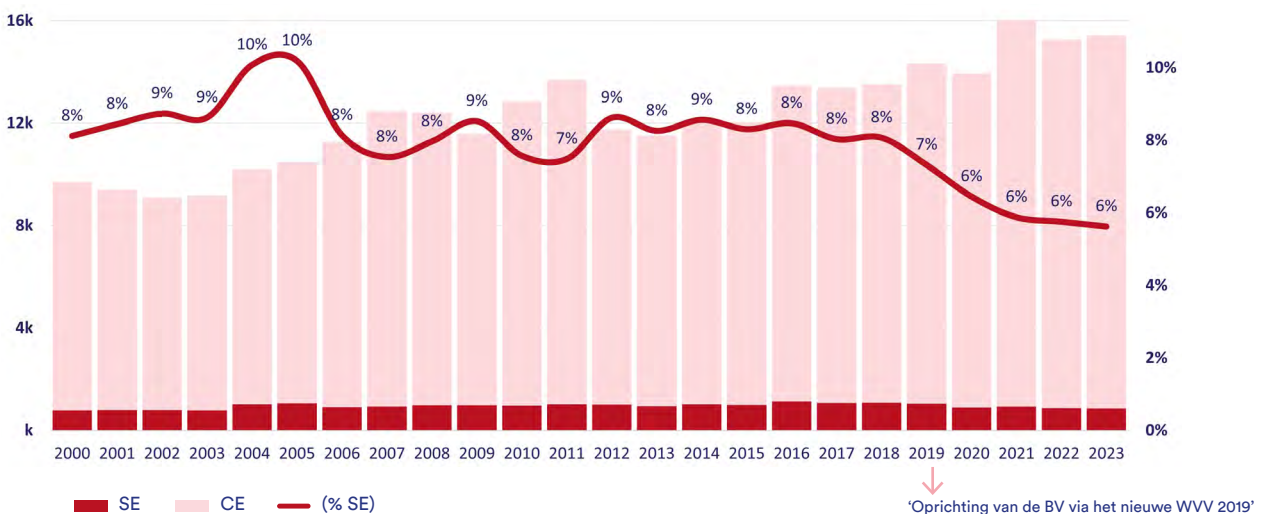
Aandeel actieve en tewerkstellende ondernemingen per oprichtingsjaar en per economische benadering (2023)

Grafiek 11

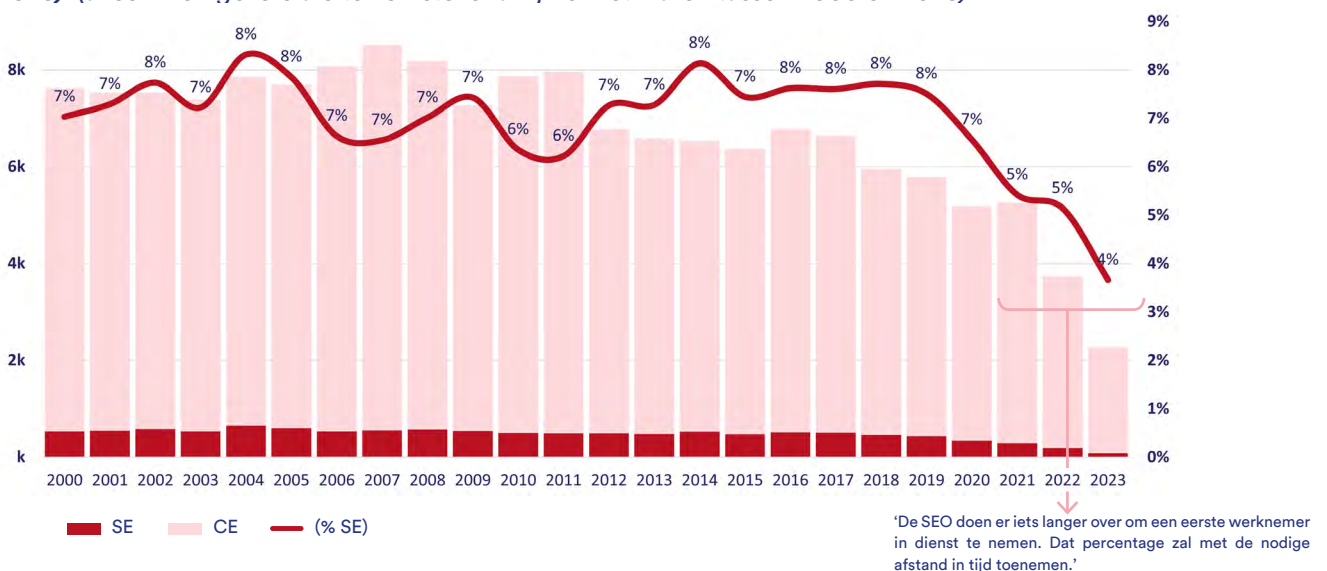
Aantal opgerichte ondernemingen per oprichtingsjaar per economische benadering (2000-2023) (alle ondernemingen, tewerkstellend en niet-tewerkstellend)

Grafiek 12

Aantal opgerichte ondernemingen per oprichtingsjaar per economische benadering (2000-2023) (alleen werkgevers die tewerkstellend zijn of het waren tussen 2000 en 2023)

Grafiek 13

SLUITINGSPERCENTAGES VAN ONDERNEMINGEN

Ondanks een lager oprichtingspercentage van ondernemingen in de sociale economie (SE), blijft het aandeel SE-ondernemingen (SEO) stabiel binnen het totaal aantal tewerkstellende ondernemingen in het Waals Gewest (WG) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG). Die stabiliteit is het resultaat van een lager oprichtingspercentage dat gecompenseerd wordt door een lager sluitingspercentage.

Voor *Grafiek 14*, *Tabel 5* en *Tabel 6* worden alleen tewerkstellende ondernemingen (geregistreerd bij de RSZ) geteld aan beide zijden. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende oorzaken van 'sluiting' (fusies, afscheidingen, liquidaties of faillissementen).

Van de tewerkstellende ondernemingen opgericht sinds 2000, heeft 25% van de ondernemingen in de SE de deuren gesloten, tegenover 40% in de CE (wat overeenkomt met een overlevingspercentage van 75% voor de SE en 60% voor de CE). Als we de sectoren analyseren, zien we dat het sluitingspercentage in de SE in bijna alle sectoren lager is. De sluitingspercentages zijn vergelijkbaar in de sectoren 'gespecialiseerde en wetenschappelijke activiteiten', vastgoed en landbouw. Anderzijds is het sluitingspercentage voor ondernemingen in de SE hoger in de gezondheidssector.

Tabel 5 toont de overlevingspercentages na respectievelijk 5 en 10 jaar. Zo valt te zien dat de sluitingspercentages in de SE, alle activiteiten en gewesten samen, lager zijn dan bij de CE. Het sluitingspercentage na 5 jaar voor SEO is gemiddeld 13%, tegenover 24% voor de CE. Na 10 jaar zijn de afsluitingspercentages 5% voor de SE en 7% voor de CE. Bovendien vertonen de sluitingspercentages na 5 en 10 jaar een evolutie in de tijd. Ondernemingen opgericht in de jaren 2000 hebben hogere overlevingspercentages, zowel in de SE als in de CE, dan deze die opgericht zijn in de jaren 2010. Bijgevolg heeft het overlevingspercentage van 5 en 10 jaar de neiging om na verloop van tijd te dalen, waardoor de kloof tussen de SE en de CE kleiner wordt.

Deze resultaten moeten echter met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Alleen kwalitatieve analyses zullen een beter inzicht geven in de invloed van ondernemerskeuzes en beheerpraktijken met betrekking tot de SE in termen van veerkracht van ondernemingen. Deze eerste gegevens bieden een denkkader en benadrukken de noodzaak van verder onderzoek rond de thematiek van ondernemingsveerkracht.

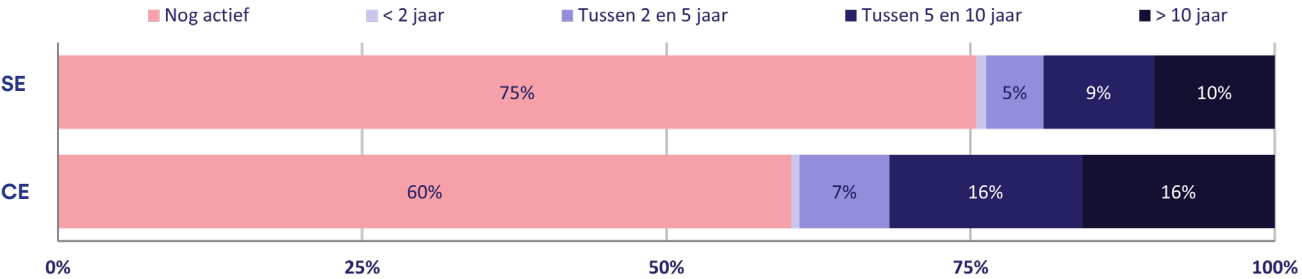
SAMENGEVAT

Sociale-economieondernemingen (SEO):

- **Er zijn vier belangrijke 'families':** verenigingen, coöperaties, ziekenfondsen en stichtingen;
- **Gemiddeld zijn ze groter**, ongeacht de activiteitensector: ze hebben gemiddeld 22 werknemers, tegenover 11 voor ondernemingen in de conventionele economie (CE);
- **Ze ontwikkelen zich in alle sectoren**, met een aanzienlijke concentratie in 'gezondheid en sociaal werk', 'cultuur en vrije tijd' en 'opleiding en onderwijs', net als in andere Europese landen;
- **Ze hebben een langere levensduur**, met een mediane leeftijd van 25 jaar, vergeleken met 14 jaar voor de CE-ondernemingen;
- **Ze hebben een lager oprichtingspercentage**, maar dit fenomeen wordt gecompenseerd door een **aanzienlijk lager sluitingspercentage na 5 en 10 jaar** dan in de CE.

Verhouding van de levensduur van de ondernemingen opgericht vanaf 2000 per economische benadering (2023)

Grafiek 14

Sluitingspercentage van tewerkstellende ondernemingen opgericht na 2000, per economische benadering en per activiteitensector (2023)

Tabel 4

Activiteitensectoren	Sluitingspercentage (2000-2023)		Aandeel SEO (2023)
	SE	CE	
Andere verenigingen (federaties, ngo's ...)	24%		28%
Cultuur en vrije tijd	18%	31%	15%
Sociaal werk zonder verblijf	28%	48%	14%
Opleiding en bijscholing	19%	29%	7%
Sociale (medische) activiteiten met verblijf	19%	23%	5%
Gezondheid	21%	17%	4%
Administratieve en ondersteunende diensten	36%	41%	4%
Gespecialiseerde en wetenschappelijke activiteiten	23%	24%	3%
Informatie en communicatie	28%	35%	1%
Handel	37%	45%	1%
Landbouw	19%	20%	1%
Onroerend goed	27%	29%	1%
Horeca	46%	52%	1%
Totaal	25%	40%	100%

↓
25% van de SE-ondernemingen opgericht sinds 2000 werden gesloten tussen 2000 en 2023

Sluitingspercentage na 5 en 10-jaar per jaar van oprichting van de onderneming en per economische benadering

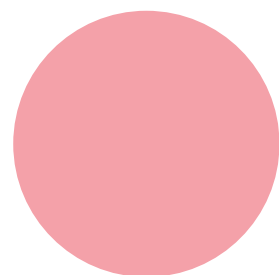
Tabel 5

Sluitingspercentage op 5 jaar			Sluitingspercentage op 10 jaar		
Jaar van oprichting van de onderneming	SE	CE	Jaar van oprichting van de onderneming	SE	CE
2001-2003	2%	5%	2001-2003	8%	19%
2004-2006	3%	5%	2004-2006	12%	22%
2007-2009	5%	6%	2007-2009	16%	25%
2010-2013	6%	8%	2010-2013	17%	28%
2012-2015	5%	9%	Totaal	13%	24%
2013-2015	8%	9%			
2016-2018	8%	9%			
Totaal	5%	7%			

03

KENMERKEN VAN DE
WERKGELEGENHEID IN
DE SOCIALE ECONOMIE

SOCIALE ECONOMIE

VROUWEN IN DE MEERDERHEID

In de loop van haar geschiedenis heeft de sociale economie (SE) zich daar ontwikkeld waar de staat of de markt niet voldoende beantwoordden aan de behoeften van de bevolking (Defourny & Nyssens, 2017). In veel van die behoeften werd voornamelijk door vrouwen voorzien. Zelfs vandaag de dag worden de meeste activiteiten in de 'sociale reproductie' nog dagelijks door vrouwen uitgevoerd, hoewel ze steeds meer geformaliseerd worden, met name door regelingen zoals de dienstencheques.

In Franstalig België verklaart het belang van de vrijwilligerssector in de zorgsectoren de grotere aanwezigheid van vrouwen in de SE. Vrouwen vullen 70% van alle jobs in, en zelfs 79% in de gezondheidszorg en het maatschappelijk werk. In de CE bekleden ze 50% van de bezoldigde functies in de twee bestudeerde gewesten. Die verhoudingen veranderen maar weinig in de loop van de voorbije jaren.

Dit overwicht van vrouwen in het personeelsbestand houdt echter geen verband met de principes van de SE, maar met de sectoren waarin de SE zich ontwikkeld heeft. Zo zijn er voor een identieke sector niet meer of minder vrouwen in de SE dan in de conventionele economie (CE). Naast de sector 'gezondheidszorg en sociaal werk' zijn er andere sectoren die vooral vrouwen tewerkstellen, zoals 'opleiding en voortgezet onderwijs', vrijwilligersorganisaties (federaties, ngo's, burgerbewegingen) en dienstencheques. De sector 'cultuur en vrije tijd' vertoont een meer evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen. Tot slot zijn de meeste werknemers in de sector 'maatwerkbedrijven' (MWB) mannen, vooral onder de mensen met een beperking.

“
Vrouwen
vullen
70%
van alle
jobs in.

Het begrip 'sociale reproductie', geïntroduceerd en ontwikkeld door feministische economen zoals Silvia Federici en Nancy Fraser, staat los van de productie-economie. Het omvat alle activiteiten die nodig zijn voor het onderhoud en de reproductie van de werkende bevolking, die vaak onzichtbaar en onbetaald zijn, zoals de zorg voor kinderen en familieleden of huishoudelijk onderhoud (Lins, 2023).

SOCIALE ECONOMIE

GEMIDDELD OUDER PERSONEEL

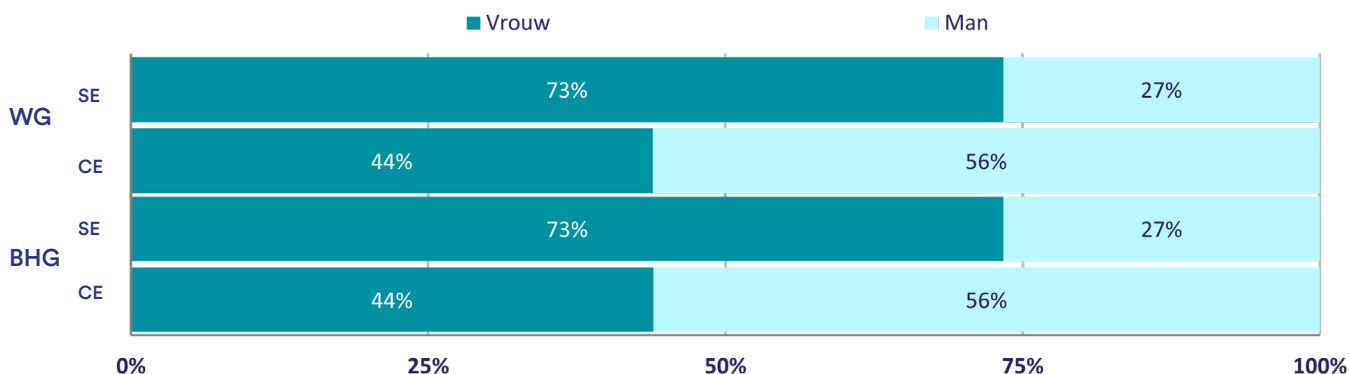
Wat betreft de verdeling van betaald werk per leeftijdsgroep, valt op dat de SE een hoger percentage 60-plussers tewerkstelt dan de CE en een lager percentage jongeren onder de 30 jaar, vooral onder de 20 jaar. Dit fenomeen valt misschien te verklaren door de hogere 'opleidingsniveaus' in de SE. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe later men de arbeidsmarkt betreedt, in de SE of elders, en hoe later het einde van de loopbaan.

De oververtegenwoordiging van oudere werknemers is echter een specifiek kenmerk van de SE, en niet alleen van de activiteitensectoren waarin ze bijzonder ontwikkeld is. Zelfs als we de sectoren in de SE en de CE onderling vergelijken, blijft dit hoger aandeel van werknemers ouder dan 60 aanzienlijk. Een mogelijke verklaring is de grotere beschikbaarheid van deeltijdse arbeid (DT) in de SE, een vorm van werkgelegenheid waaraan deze leeftijdsgroep vaak de voorkeur geeft.

Er kunnen ook andere factoren meespelen, zoals een personeelsbeleid dat minder discriminerend is met betrekking tot leeftijd of dat lange loopbanen bevordert. Er zijn echter geen gegevens om die hypothesen statistisch te bevestigen. Gezien het toenemend belang van dit thema, verdient de tewerkstelling van ouderen een diepgaander onderzoek vanuit het perspectief van de SE, namelijk door middel van kwalitatieve studies.

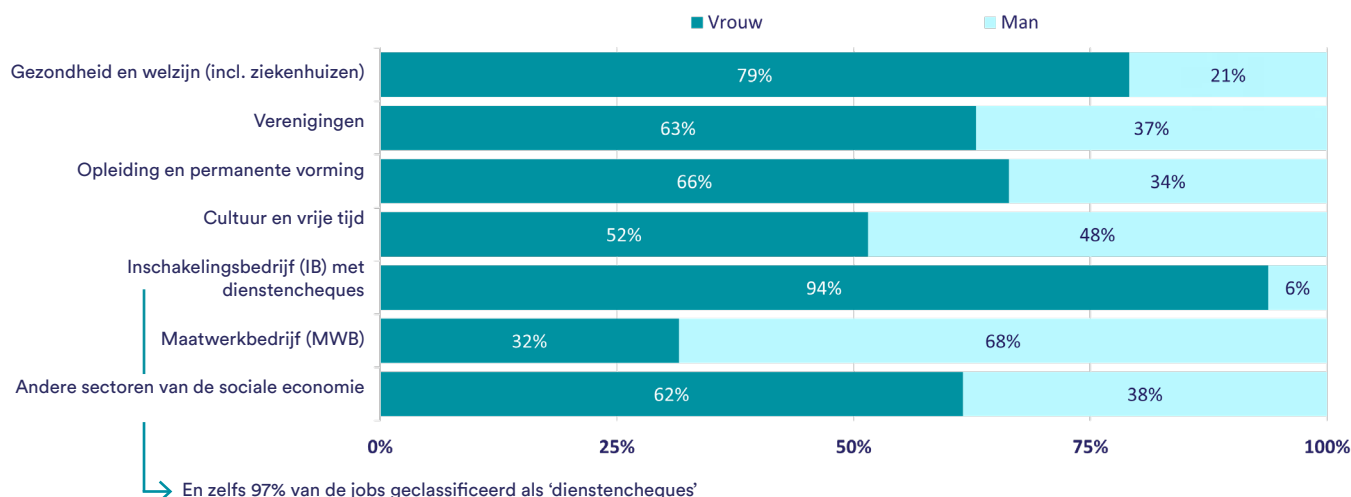
Aandeel van de tewerkstelling per geslacht per gewest per economische benadering (2023)

Grafiek 15

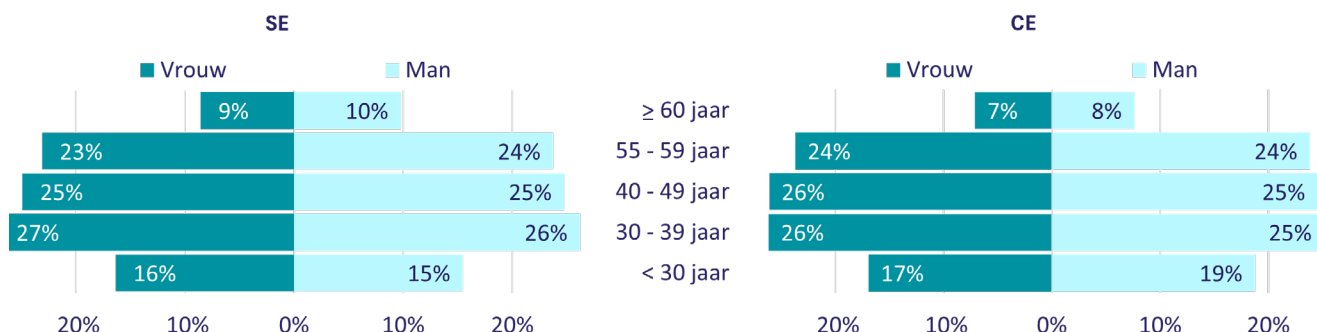
Aandeel van de tewerkstelling per geslacht in de SE per activiteitssector (2023)

Grafiek 16

Aandeel van het personeel per geslacht en per leeftijdsgroep per economische benadering (2023)

Grafiek 17

SOCIALE ECONOMIE

MEER DEELTIJDS WERK

De sociale economie (SE) onderscheidt zich van de conventionele economie (CE) doordat een groter deel van haar personeel deeltijds (DT) werkt. In 2023 **werkt 50% van het personeel in de SE deeltijds, tegenover 34% in de CE**, met een bijzonder uitgesproken tendens in het Waals Gewest (WG).

Deeltijds werk betreft voornamelijk vrouwen. In de SE werkt gemiddeld 59% van de vrouwen DT, tegenover 29% van de mannen. Hoewel die ongelijkheid ook in de CE bestaat, is het aandeel deeltijds werkenden daar over het algemeen lager. De verdeling evolueert echter in de loop van de tijd. Er is een geleidelijke afname van het aandeel vrouwen dat deeltijds werkt, die gepaard gaat met een toename van het aantal mannen in deze arbeidsregeling. Figuur 19 illustreert die trend, zowel in de SE als in de CE.

Het beroep op DT wordt ook beïnvloed door de leeftijd van de werknemers. In de SE werkt 69% van de vrouwen boven de 60 deeltijds, tegenover 45% van de vrouwen onder de 30 jaar. Voor mannen blijft deeltijds werk minder gebruikelijk en minder gerelateerd aan leeftijd, met uitzondering van de 60-plussers, waarbij het aandeel mannen dat deeltijds werkt aanzienlijk toeneemt.

Binnen eenzelfde sector heeft de SE een aanzienlijk hoger aandeel deeltijdse werknemers in dienst, met uitzondering van de sectoren 'Opleiding en voortgezet onderwijs' en horeca. Deeltijds werken lijkt dus een specifiek kenmerk van de SE te zijn.

SOCIALE ECONOMIE

HOGER OPLEIDINGSNIVEAU

In alle sectoren heeft de SE meer mensen met een hoog opleidingsniveau in dienst (49% tegenover 35% in de private CE). Dat is echter niet het geval bij de SE voor inschakeling (IB, CISP, MWB, IDESS, Réemploi en OISP): 18% met een hoog 'opleidingsniveau'. We zien ook dat de vrouwelijke werknemers hoger opgeleid zijn dan hun mannelijke collega's in de private CE, terwijl dat niet het geval is in de SE.

'**Hoog** opleidingsniveau' verwijst naar mensen met een diploma hoger onderwijs. Het '**middelbaar** opleidingsniveau' verwijst naar mensen die een diploma hoger secundair onderwijs behaald hebben en het '**laag** opleidingsniveau' verwijst naar mensen die in het beste geval een diploma lager secundair onderwijs hebben (Statbel-classificatie).

Die vaststelling moet binnen een ruimere context gezien worden, waar men ook een lagere aanwezigheid van arbeiders in de SE vaststelt, voornamelijk als gevolg van de activiteitensectoren waarin de SE sterk aanwezig is. In dit stadium laat het detailniveau van de gegevens niet toe om na te gaan of de vaststelling specifiek is voor de SE en haar principes, of dat ze uitsluitend verband houdt met haar sectorale ontwikkeling.

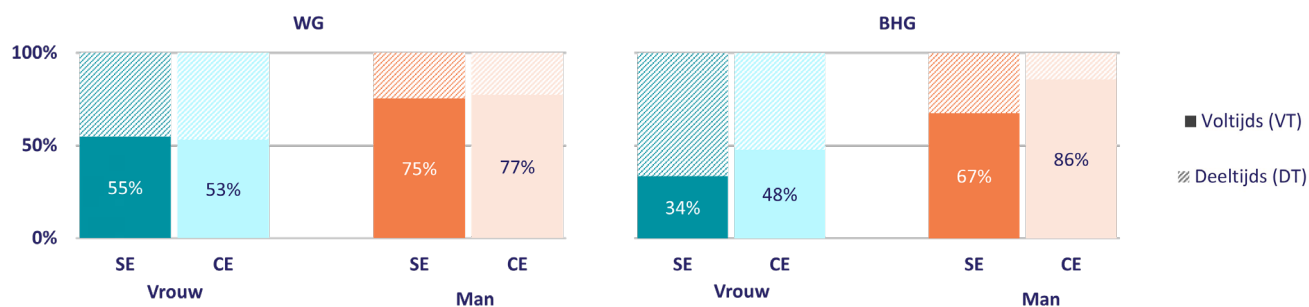
SAMENGEVAT

Mensen die in de sociale economie (SE) werken:

- **Zijn voornamelijk vrouwen** (70%), wat te verklaren is door het overwicht van sterk vervrouwelijkte sectoren in de SE en niet zozeer door de specifieke principes van de SE;
- **Hebben gemiddeld een hoger opleidingsniveau** dan het personeel in de conventionele economie (CE): 49% heeft een diploma hoger onderwijs, tegenover 35% in de private CE in het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- **Zijn gemiddeld ouder**, voornamelijk door hun hoger opleidingsniveau;
- **Werken vaker deeltijds**: 50% van de jobs in de SE zijn deeltijds, tegenover een gemiddelde van 34% in de CE in de twee onderzochte gewesten.

Aandeel jobs naar arbeidsregeling, in functie van geslacht, gewest en economische benadering (2023)

Grafiek 18

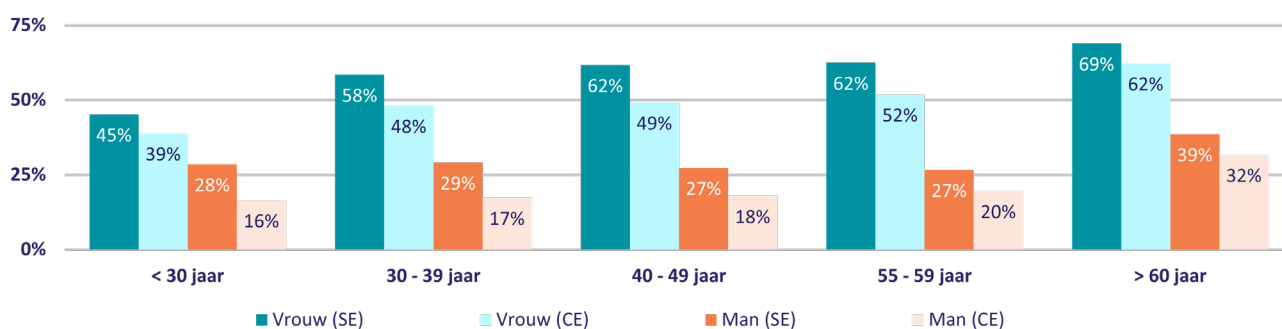
Aandeel deeltijdse jobs per geslacht en per economische benadering per jaar (2018-2023)

Grafiek 19

Aandeel deeltijdse jobs per geslacht en per leeftijdsgroep per economische benadering (2023)

Grafiek 20

Aandeel jobs per opleidingsniveau per geslacht per economische benadering (2021)

Tabel 6

Gender	Opleidingsniveau	SE in Gezondheid en welzijn	SE inschakeling	SE (andere)	SE (Totaal)	Private CE
Vrouw	Hoog	48%	19%	63%	49%	40%
	Gemiddeld	36%	39%	25%	33%	37%
	Laag	15%	41%	12%	18%	23%
Man	Hoog	52%	15%	61%	50%	32%
	Gemiddeld	31%	35%	25%	29%	41%
	Laag	17%	49%	14%	21%	28%

SOCIALE ECONOMIE

EEN MEER EGALITAIRE ECONOMIE

ENIGE ACHTERGRONDINFORMATIE

Het onderzoek van de lonen snijdt fundamentele maatschappelijke thema's aan: eerlijk loon voor werk, (onder)financiering van bepaalde sectoren en (on)gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Het weerspiegelt ook de manier waarop onze maatschappij aan bepaalde activiteiten meer financiële waarde toekent dan aan andere. De financiële waarde wordt echter vaak losgekoppeld van de sociale waarde van werk, wat veel vragen oproept over hoe de lonen bepaald worden¹⁴.

De spanning tussen monetaire en sociale waarde blijft niet beperkt tot individuele lonen. Ze wordt ook op nationaal niveau waargenomen. Boven een bepaalde drempel vertonen indicatoren van rijkdom, zoals het gemiddelde BBP per hoofd van de bevolking, een negatieve correlatie met indicatoren van geluk en welzijn, een fenomeen dat bekend staat als de Easterlin-paradox (Easterlin, 1974).

Hoewel de loonkwestie niet onder de basisprincipes van de sociale economie (SE) valt, blijft het een centraal thema voor sociale-economieondernemingen (SEO). In sommige gevallen **worden grenzen opgelegd aan de loondruk** om specifieke erkenningen verbonden aan de SE te verkrijgen of te behouden. De loondruk binnen een bedrijf komt overeen met de verhouding tussen het hoogste brutoloon en het laagste brutoloon, berekend in voltijdsequivalent, binnen dezelfde organisatie.

De erkenning als 'sociale en democratische onderneming (SDO)¹⁵, in het BHG en de erkenning als 'inschakelingsbedrijf (IB)¹⁶ ' in het WG leggen beide plafonds op aan de intra-organisatorische loondruk. Daarnaast kiezen veel SEO'er vrijwillig voor om die loondruk te beperken door deze regels in hun statuten op te nemen (Wathelet, 2018). Deze praktijken worden ook aangemoedigd door democratische besluitvormingsprocessen, die transparantie en collectieve reflectie over eerlijke verloning versterken.

Dit dossier richt zich op de loonsituatie in de SE in het WG en BHG. Het doel is om de loonniveaus en de bestaande verschillen binnen de SE te belichten, in vergelijking met de rest van de economie. Er zijn echter veel andere kwesties met betrekking tot dit thema die diepgaande aandacht verdienen. In andere, meer gedetailleerdere en goed gedocumenteerde rapporten worden loonongelijkheden en het begrip 'eerlijk loon' onderzocht.

¹⁴ Vele rapporten tonen zelfs aan dat in veel gevallen de relatie tussen financiële waarde en sociale waarde omgekeerd evenredig is. Voor meer informatie:

- Mazzucato, M. (2018) *The Value of Everything*;
- New Economics Foundation (2009) *A bit Rich*;
- OCDE (2021) *Inequalities in household wealth and financial insecurity of households*.

¹⁵ Het 'Besluit van 20 december 2018 betreffende de erkenning van sociale ondernemingen' stelt deze drempel op 4, 5 of 6, afhankelijk van de grootte van de onderneming.

¹⁶ Het 'Waalse decreet van 16 juli 1998 betreffende de voorwaarden waaronder inschakelingsbedrijven erkend en gesubsidieerd worden' stelt het voltijdsequivalent van brutolonen (inclusief legale en extralegale voordelen) vast op maximaal 4.

METHODOLOGIE EN INDICATOREN

Het onderwerp van de lonen kan op verschillende manieren benaderd worden, afhankelijk van de beschikbare indicatoren en het detailniveau van de gegevens. Om de vergelijkingen tussen verschillende soorten arbeidsregelingen te vergemakkelijken, is de gekozen indicator voor deze analyse het brutoloon per voltijdsequivalent (VTE)¹⁷.

Het begrip loon¹⁸ dat in deze analyse gebruikt wordt, omvat:

- de som van de gewone brutolonen over het jaar;
- contractuele premies en vergoedingen;
- de eenvoudige vertrekpremie voor werknemers.

Sommige componenten worden in deze analyse buiten beschouwing gelaten:

- bonussen en 'dubbel' vakantiegeld;
- extralegale voordelen: bedrijfswagen, groepsverzekering, maaltijdcheques enz. ;
- werkgeversbijdragen;
- andere inkomstenbronnen van personen en huishoudens;
- de vergoeding van zelfstandigen.

In dit hoofdstuk wordt de SE vaak vergeleken met alle bezoldigde werkgelegenheid (inclusief ambtenaren en de SE). Dit wordt toegelicht door de term 'totale economie' (TotEco). Het laat toe om de werkgelegenheid in de SE te vergelijken met het algemene 'gemiddelde' in het WG en BHG, waarbij de SE zelf in dit 'gemiddelde' is opgenomen.

Sommige van de weergegeven gegevens zijn bij benadering, zoals de 'Gini'-indices en de decielgemiddelden, vanwege de beperkte granulariteit van de gegevens. In sommige gevallen worden de gegevens niet weergegeven, als de steekproeven niet representatief zijn of als de vergelijkingen misleidend zijn omdat de activiteiten die onder hetzelfde label vallen te veel van elkaar verschillen, zoals in het geval van 'detailhandel' of 'overige diensten'.

Door de beperkte nauwkeurigheid van de beschikbare gegevens is het niet mogelijk om de loondruk binnen ondernemingen te meten, zoals gedefinieerd door bepaalde hierboven genoemde wetgeving. De beschikbare gegevens laten ook niet toe om rekening te houden met de verschillen die verband houden met het soort job, het opleidingsniveau of de mate van verantwoordelijkheid. Deze beperking geldt ongeacht de gewestelijke context of de economische benadering (SE en CE). Bijgevolg is het moeilijk om nauwkeurige en gedetailleerde vergelijkingen te maken tussen de verschillende groepen personen in loondienst. Het is echter wel mogelijk om de verloningsverschillen per activiteitensector te analyseren, waardoor gedeeltelijk rekening gehouden kan worden met grote verschillen in professionele context.

¹⁷ Bepaalde vooroordelen zijn inherent aan de analyse van lonen door het prisma van de VTE. Deeltijdse jobs, die veel voorkomen in de SE en bij vrouwen, ontvangen een lager gemiddeld dagloon. Met andere woorden, achter de laagst betaalde 10% VTE zitten meer mensen, voornamelijk vrouwen, dan achter de hoogst betaalde 10% VTE (voornamelijk mannen), als gevolg van deze verschillen in arbeidsregelingen.

¹⁸ Er zijn een aantal uitzonderingen op deze loonmaatstaf. Meer informatie vindt u op de website van de RSZ: <https://www.rsz.be/stats/lonen-en-bezoldigde-periodes>.

ANALYSE PER DECIEL

Een analyse van de lonen in de sociale economie (SE) brengt aanzienlijke verschillen aan het licht tussen de SE en de rest van de economie, maar ook tussen de gewesten. Gezien de grote regionale verschillen tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) en het Waals Gewest (WG), worden de cijfers per gewest weergegeven.

Het gebruik van een algemeen gemiddelde om de lonen te beoordelen is ontoereikend, omdat de extreme waarden (in het bijzonder de hoogste lonen) een onevenredige invloed hebben op het gemiddelde. Om een realistischer beeld te geven van de loonniveaus van het personeel in sociale-economieondernemingen (SEO), worden de gebruikte gemiddelden daarom berekend per deciel. De decielen zijn drempels (D1, D2 ... D9) die de totale hoeveelheid werk uitgevoerd over een periode (per categorie) verdelen in 10 gelijke groepen (G1, G2 ... G10) in oplopende volgorde van loon (d.w.z. 9 'grenzen' die 10 groepen creëren van gelijke grootte in VTE, van het laagste tot het hoogste loon, per steekproef over een bepaald jaar).

Zo komt bijvoorbeeld deciel 1 (D1) overeen met de drempel waaronder 10% van het laagstbetaalde arbeidsvolume valt (en die de groep 1 - G1 vormt), terwijl deciel 5 (D5), de mediaan, de 'bevolking' in twee gelijke delen verdeelt: 50% van het arbeidsvolume verdient minder en 50% verdient meer. Deciel 9 (D9) markeert de drempel voor het 10% best betaalde arbeidsvolume (G10). Voor het gemak vatten we de looncategorieën samen door dit prisma van decielen:

- « **LAGE LONEN** » : G1-G2: vertegenwoordigen 20% van het laagstbetaalde arbeidsvolume (in VTE),
- « **HOGE LONEN** » : G9-G10: vertegenwoordigen 20% van het volume van het bestbetaalde arbeidsvolume (in VTE),
- « **GEMIDDELDE LONEN** » : G3-G8: vertegenwoordigen het resterende werk (in VTE), d.w.z. 60% van het arbeidsvolume.

Zonder rekening te houden met de ongelijkheden gelinkt aan factoren zoals sector, leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, de zwaarte van het werk of andere al dan niet gerechtvaardigde factoren die het loon beïnvloeden, kunnen we uit *Grafiek 21* afleiden dat de SEO de lage en gemiddelde lonen iets beter verlonen in vergelijking met het geheel van alle loontrekkenden (TotEco). De hoogste lonen worden daarentegen minder goed verlonen. Ongeacht de loonklasse zijn de gemiddelde lonen systematisch hoger in het BHG dan in het WG.

Gemiddeld, in het WG en BHG

- worden de « **LAGE LONEN** » 6% en 4% meer betaald dan in de TotEco
- zijn de verschillen voor de « **GEMIDDELDE LONEN** » anders in de 2 gewesten: 5% meer voor werknemers in de SE in het WG en -1% minder voor die in het BHG ;
- tot slot betaalt de SE de « **HOGE LONEN** » 24% en 16% minder dan de gemiddelden.

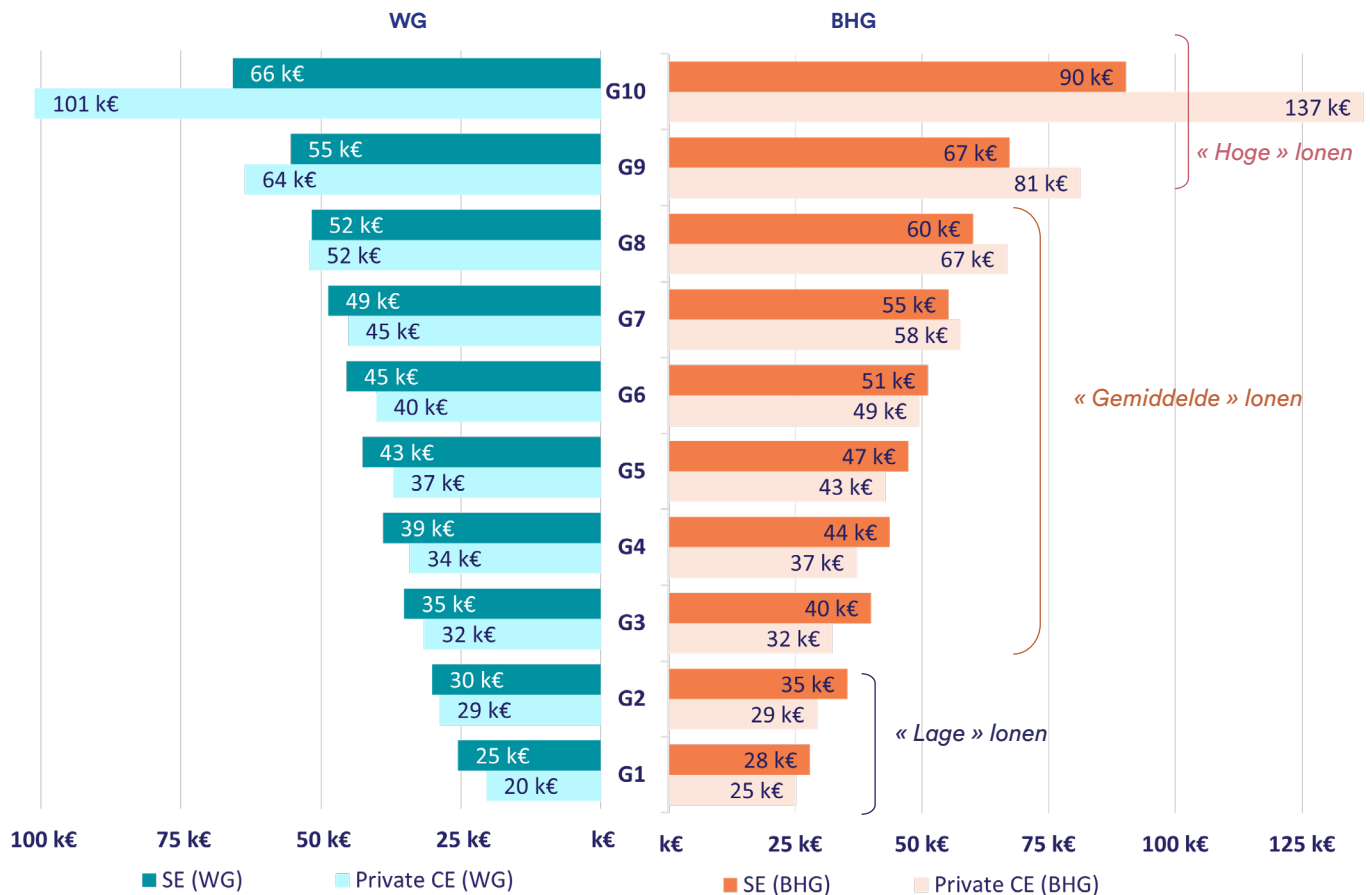
Achter deze algemene trends gaan echter grote verschillen tussen activiteitensectoren schuil. *Tabel 7* geeft een samenvatting van deze resultaten voor bepaalde activiteitensectoren, voor zover de steekproef dit toelaat, om bepaalde vertekeningen gelinkt aan de specifieke aard van de beroepen en opleidingen te beperken.

We kunnen besluiten dat de SE niet systematisch beter of slechter betaalt. De resultaten variëren per gewest, sector en loonklasse. Er komt echter één constante naar voren: er zijn minder 'hoge lonen' in de SE, voornamelijk in het WG, ondanks het feit dat het opleidingsniveau over het algemeen aanzienlijk hoger is in de SE. De intersectorale loondruk is lager in de SE tegenover het geheel van alle loontrekkenden, in gelijk welke activiteitensector. Deze resultaten suggereren enkele interessante trends, maar vereisen verdere analyse, rekening houdend met andere variabelen zoals het soort beroep, de zwaarte van het werk en het verantwoordelijkheidsniveau.

“
De intersectorale loondruk is lager in de SE tegenover het geheel van alle loontrekkenden, in gelijk welke activiteitensector.

Gemiddelde bruto jaarlonen (per VTE) per 'loonklasse' (G1 ... G10) per gewest en per economische benadering (2023)

Grafiek 21

Gemiddelde bruto jaarlonen (per VTE) per 'loonklasse' (gegroepeerd) per regio, per economische benadering en per activiteitssector (2023)

Tabel 7

Région wallonne Gewest (WG)	Looncategorieën	Lage lonen (G1-G2)			Gemiddelde lonen (G3-G8)			Hoge lonen (G9-G10)		
	Activiteitssector ¹⁹	SE	TotEco	Δ	SE	TotEco	Δ	SE	TotEco	Δ
Région wallonne Gewest (WG)	Gezondheid en welzijn	30.754 €	30.192 €	2%	45.481 €	46.112 €	-1%	59.654 €	73.439 €	-19%
	Cultuur en vrije tijd	26.254 €	23.768 €	10%	40.313 €	36.978 €	9%	59.898 €	85.362 €	-30%
	Gespecialiseerde en wetenschappelijke activiteiten	31.939 €	27.462 €	16%	47.667 €	45.120 €	6%	72.564 €	89.755 €	-19%
	Informatie en communicatie	32.560 €	31.045 €	5%	48.183 €	48.543 €	-1%	68.501 €	90.536 €	-24%
	Financiën en verzekeringen	35.591 €	32.647 €	9%	51.028 €	53.995 €	-5%	70.193 €	121.160 €	-42%
	Bouw	24.478 €	22.386 €	9%	34.861 €	35.633 €	-2%	49.465 €	56.647 €	-13%
	Totaal	27.787 €	26.279 €	6%	43.711 €	41.582 €	5%	60.590 €	79.875 €	-24%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG)	Looncategorieën	Lage lonen (G1-G2)			Gemiddelde lonen (G3-G8)			Hoge lonen (G9-G10)		
	Activiteitssector	SE	TotEco	Δ	SE	TotEco	Δ	SE	TotEco	Δ
	Gezondheid en welzijn	30.603 €	31.791 €	-4%	48.047 €	49.955 €	-4%	67.258 €	88.224 €	-24%
	Cultuur en vrije tijd	29.001 €	25.429 €	14%	43.892 €	41.635 €	5%	100.678 €	115.709 €	-13%
	Gespecialiseerde en wetenschappelijke activiteiten	35.142 €	32.583 €	8%	57.228 €	57.197 €	0%	101.056 €	135.886 €	-26%
	Informatie en communicatie	43.409 €	36.335 €	19%	66.025 €	61.015 €	8%	83.915 €	113.757 €	-26%
	Bouw	Onvoldoende gegevens								
	Totaal	31.547 €	30.368 €	4%	49.584 €	50.041 €	-1%	79.177 €	94.121 €	-16%

¹⁹ Niet alle activiteitssectoren zijn opgenomen. Statistisch robuuste vergelijkingen vereisen immers voldoende grote steekproeven. Analyses per deciel vereisen een bepaalde mate van granulariteit en grote steekproeven om representatief te zijn. Tot slot kunnen vergelijkingen tussen de SE en de CE in sommige gevallen misleidend zijn vanwege de enorme verschillen in activiteiten die achter de titels 'verborgen zijn'.

DE GINI-INDEX

Er bestaan talloze benaderingen en indicatoren om het niveau van inkomens- of loon(on)gelijkheid binnen een bevolking te beoordelen. Daarvan wordt vooral de gini-index (of -coëfficiënt) gebruikt, omdat die het niveau van (on)gelijkheid in één getal samenvat (Gini, 1921).

VOOR WIE GRAAG MEER WEET

In *Grafiek 22* wordt het concept van de gini-index berekend met behulp van de Lorenzcurve, uitgelegd en geïllustreerd op basis van fictieve gegevens. De curve geeft voor elk percentage werk dat verricht wordt door een bevolking, de ontvangen looncompensatie weer als percentage van de totale loonsom voor diezelfde bevolking. Zo zien we het volgende:

- (1) De 10% laagst betaalde werkuren werden gecompenseerd door 5% van de totale loonsom.
- (2) Daarentegen werden de 10% van de bestbetaalde werkuren gecompenseerd door 25% van de loonsom.
- (3) De transversale zwarte lijn toont de situatie van absolute loongelijkheid (Gini = 0)
- (4) Zone A toont de zone van ongelijkheid. Hoe groter die zone, hoe groter de ongelijkheid binnen de bevolking.
- (5) Zone B toont de zone van gelijkheid. Hoe groter die zone, hoe kleiner de ongelijkheid binnen de bevolking.
- (6) De gini-index komt overeen met de verhouding van deze oppervlaktes A/(A+B), d.w.z. in dit voorbeeld: $0,15/0,5 = 0,30$

De Gini-index varieert tussen 0 en 1 en is niet lineair maar kwadratisch: naarmate de index toeneemt, weerspiegelt elke extra eenheid een onevenredige toename van de ongelijkheidskloven.

Grafiek 23 toont de Lorenzcurves per economische benadering en per gewest. Zonder in dit stadium rekening te houden met de verschillen wat betreft beroepen, leeftijdsgroepen of geslacht, bedraagt de gini-index voor werknemers in de sociale economie (SE) 0,15 in het Waals Gewest (WG) en 0,18 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG). De waarden liggen opmerkelijk lager dan in de rest van de economie, vooral in vergelijking met de private conventionele economie (private CE), waar de gini-indices respectievelijk 0,25 en 0,30 bedragen in het WG en het BHG.

Deze vergelijking is echter vertekend aangezien de SE sectoren omvat met een grotere uniformiteit van beroepen (en dus van lonen) vanwege het aanzienlijk gewicht van bepaalde sectoren. Voor een gedetailleerdere analyse worden in *Tabel 8* de gini-indices weergegeven per activiteitssector²⁰, zodat de niveaus van (on)gelijkheid voor gelijkwaardige activiteitssectoren beter vergelijkbaar zijn. Er is te zien dat in alle geanalyseerde sectoren de lonen in de SE gelijkwaardiger zijn dan in de private CE. De grotere loongelijkheid, die al waargenomen werd via de decielanalyse, is dus specifiek voor de SE en is niet alleen te wijten aan haar ontwikkeling in bepaalde sectoren. Deze bevinding is vergelijkbaar met wat al waargenomen werd in de Franse verenigingssector (Bouyac, 2024).

In tegenstelling de loon- en inkomensongelijkheden²¹, vertegenwoordigen vermogensongelijkheden de cumulatieve ongelijkheden over meerdere jaren, of zelfs generaties. In België in 2023 bezit de rijkste 10% van de bevolking 55% van het vermogen en de minst rijke 50% iets meer dan 8%. Dit vertaalt zich in een gini-index van het vermogen van 0,68 (Nationale Bank van België, 2024). Een analyse van de ongelijkheden in het (aangegeven) vermogen onthult dus veel grotere verschillen in rijkdom tussen de Belgische gezinnen.

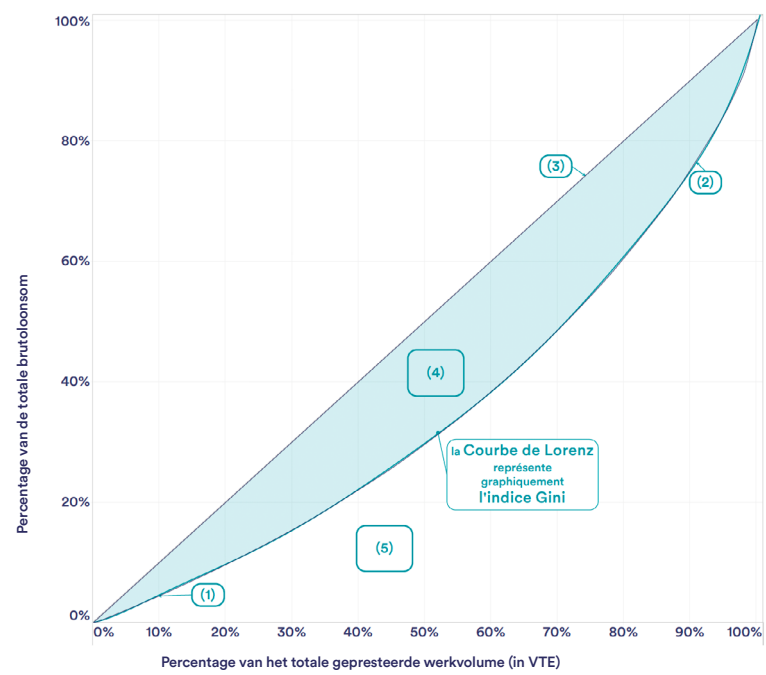
Of we nu kijken naar lonen, inkomen of vermogen, België blijft ondanks alles een van de meest egalitaire landen. Sinds de financiële crisis van 2008 is de ongelijkheid echter gestaag toegenomen (Capéau, Decoster, De Rock, & Vanderkelen, 2024).

²⁰ Het was niet mogelijk om voor elke activiteitssector een statistisch robuuste gini-index te berekenen, omdat de steekproefomvang te klein was of de gegevens onvoldoende gedetailleerd.

²¹ Het IWEPS meet gini-indices op basis van het netto beschikbare inkomen van gezinnen. In 2023 is de gini-index van het beschikbaar inkomen 0,25 in het WG en 0,32 BHG. De gegevens zijn (in het Frans) beschikbaar op www.iweps.be/indicateur-statistique/coefficient-de-gini.

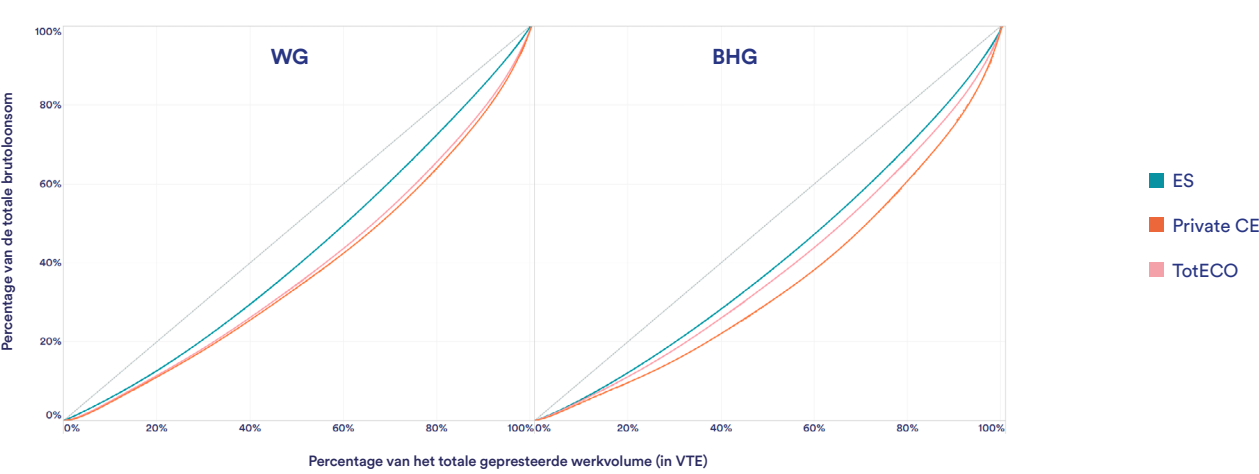
De Lorenzcurve en de gini-index: verdeling van het loonvolume (%) in verhouding tot het arbeidsvolume (%) voor een bepaalde bevolking.

Grafiek 22

Verdeling van de loonsom (%) in verhouding tot de arbeidstijd (%) van de werknemers per gewest (2023)

Grafiek 23

Gini-indices van de brutolonen van werknemers per bedrijfssector per economische benadering (2023)

Tabel 8

Gini-index	WG			BHG		
	SE	Private CE	TotEco	SE	Private CE	TotEco
Activiteitensectoren						
Gezondheid en welzijn	0,13	0,20	0,18	0,15	0,22	0,21
Cultuur en vrije tijd	0,16	0,37	0,27	0,27	0,39	0,34
Administratieve en ondersteunende diensten	0,15	0,16	0,19	0,16	0,20	0,21
Gespecialiseerde en wetenschappelijke activiteiten	0,17	0,25	0,25	0,21	0,32	0,31
Informatie en communicatie	0,15	0,23	0,23	0,13	0,28	0,24
Horeca	0,11	0,11	0,12	0,14	0,14	0,15
Financiën en verzekeringen	0,13	0,28	0,28	0,13	0,22	0,22
Vastgoed	0,14	0,25	0,25	0,12	0,27	0,26
Productie-industrie	0,19	0,25	0,25			
Totaal	0,15	0,25	0,23	0,18	0,30	0,23

HET GLAZEN PLAFOND

De Franstalige Belgische economie ontkomt niet aan genderongelijkheden²². Er zijn duidelijke gewestelijke verschillen en de verschillen tussen de sociale economie (SE) en de private en openbare conventionele economie (CE) zijn aanzienlijk. *Grafiek 24* toont de evolutie van de loonkloof tussen mannen en vrouwen voor gelijkwaardige werkuren, per gewest en per economische benadering. Uit die analyse blijkt dat de loonongelijkheid tussen mannen en vrouwen vooral uitgesproken is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) en in de private CE, hoewel de kloof met de jaren kleiner wordt. De openbare CE en de Waalse CE daarentegen benaderen een gelijkheid (ten minste in termen van loon) tussen mannen en vrouwen, voor alle beroepen en elk opleidingsniveau.

De ongelijkheden tussen mannen en vrouwen zijn duidelijk in de meeste activiteitensectoren, in verschillende verhoudingen. In de sectoren 'financiën en verzekeringen', 'gespecialiseerde en wetenschappelijke activiteiten' en 'cultuur en vrije tijd' zijn de verschillen bijzonder groot, zowel in de SE als in de CE.

De statistieken tonen ook dat er een glazen plafond is voor vrouwen als het gaat om toegang tot verantwoordelijke posities. Dit glazen plafond is zowel in de SE als in de CE en in alle sectoren te zien. *Tabel 9* toont aan dat het aandeel van vrouwen in het personeelsbestand omgekeerd evenredig is aan de hoogte van het loon:

IN HET WG,

- **In de SE:** 69% van de werktijd wordt uitgevoerd door vrouwen (voor 73% van de jobs), maar zij doen slechts 49% van het werk waarvoor meer dan € 300 bruto per dag betaald wordt.
- **Hetzelfde geldt voor de CE,** waar vrouwen 40% van het werk uitvoeren (44% van de jobs), maar slechts 30% van het werk waarvoor meer dan € 300 bruto per dag betaald word.

IN HET BHG,

- **In de SE:** voeren vrouwen 62% van het betaalde werk uit (voor 65% van de jobs) en slechts 42% van het werk waarvoor meer dan € 300 bruto per dag betaald wordt.
- **In de CE:** zij presteren 53% van de uren, maar slechts 36% van de bestbetaalde uren.

Een ander voorbeeld van dit glazen plafond is te zien in *Grafiek 25*, waarin het percentage vrouwen onder degenen die afgevaardigd zijn voor het dagelijks bestuur vergeleken wordt met het percentage vrouwen onder alle personeelsleden²³. Zo vertegenwoordigen vrouwen in 2023 70% van het personeel en 44% van de afgevaardigden voor het dagelijks bestuur van de SE. In de private CE vertegenwoordigen vrouwen 42% van het personeel en 28% van de afgevaardigden voor het dagelijks bestuur. In de SE ziet men een gestage toename van het aantal vrouwen in leidinggevende functies, wat wijst op een beweging naar meer gelijkheid, hoewel er aanzienlijke inspanningen nodig blijven om dat doel te bereiken.

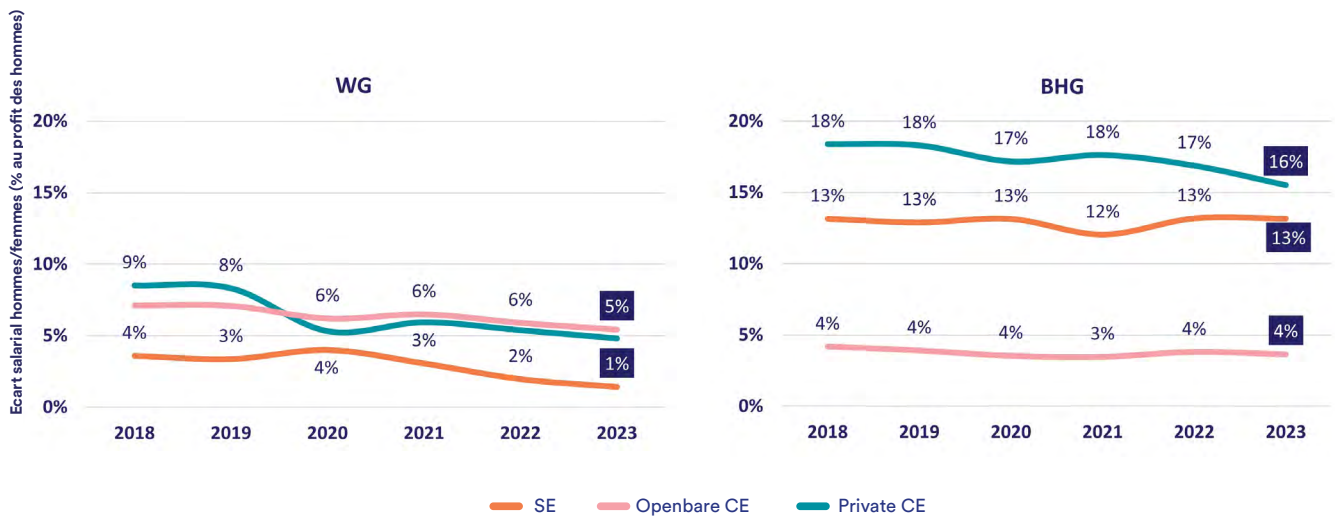
De gegevens die we hier presenteren, houden geen rekening met twee bepalende factoren die van invloed zijn op het loonniveau: leeftijd en opleidingsniveau. De verschillen in gemiddelde lonen kunnen daarom gedeeltelijk verklaard worden door het hoger percentage mannen onder de oudere werknemers. Gemiddeld liggen de brutolonen van werknemers van 50 tot 59 jaar en ouder dan 60 jaar respectievelijk 11% en 18% hoger dan het gemiddelde (SE en CE samen). Vrouwen hebben daarentegen een hoger opleidingsniveau dan mannen, hoewel dat niet tot uiting komt in de geaggregeerde gegevens (zie blz. 28).

²² De hier gebruikte gegevens zijn niet gebaseerd op het 'gender' maar op het 'geslacht' van individuen, omdat ze afkomstig zijn uit het nationaal register.

²³ De methodologie die gebruikt is om informatie te verkrijgen over het geslacht van personen die afgevaardigd zijn voor het dagelijks bestuur is gedocumenteerd in de thematische focus op het 'Gender in de Raden van Bestuur', gepubliceerd in de 'Etat des Lieux 2021', beschikbaar op de website van het Observatoire (enkel in het Frans).

Evolutie van de loonkloof tussen mannen en vrouwen per economische benadering en per regio (2018-2023)

Grafiek 24

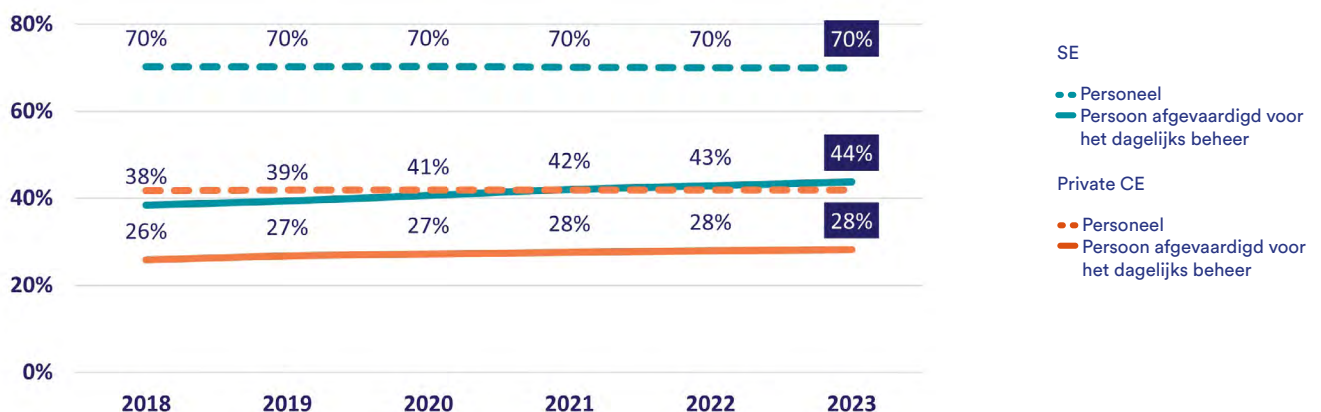
Aandeel vrouwen (in VTE) per loonklasse per economische benadering (2018 en 2023)

Tabel 9

Brutolonen per werkdag	Waals Gewest (WG)				Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG)			
	2018		2023		2018		2023	
	SE	CE	SE	CE	SE	CE	SE	CE
< € 100/d	65%	52%	50%	48%	56%	53%	44%	47%
€ 100-149/d	73%	36%	70%	43%	67%	51%	67%	51%
€ 150-199/d	71%	41%	72%	36%	64%	58%	67%	55%
€ 200-249/d	65%	35%	71%	43%	54%	46%	63%	60%
€ 250-299/d	52%	29%	66%	38%	42%	36%	55%	49%
Subtotaal	70%	40%	69%	41%	62%	52%	64%	54%
€ 300-399/d	37%	26%	54%	32%	40%	29%	43%	38%
€ 400-499/d	35%	21%	35%	29%	36%	28%	42%	32%
>= € 500/d	27%	19%	34%	24%	26%	22%	35%	28%
Subtotaal	35%	24%	49%	30%	37%	28%	42%	36%
Totaal	69%	40%	69%	40%	61%	51%	62%	53%

Aandeel vrouwen onder de afgevaardigden voor het dagelijks bestuur, per jaar en per economische benadering, vergeleken met het aandeel vrouwen onder de werknemers in loondienst (2018-2023)

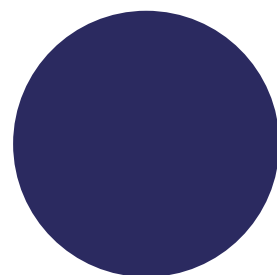
Grafiek 25

04

METHODOLOGIE
EN AANVULLENDE
INFORMATIE

METHODOLOGIE

AFBAKENING

De statistische afbakening van de sociale economie (SE) die het Observatoire gebruikt in zijn publicaties, omvat alle ondernemingen waarvan de hoofdzetel gevestigd is in het Waals Gewest (WG) of in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) en die de rechtsvorm van vereniging (vzw en ivzw), erkende coöperatieve vennootschap en/of sociale onderneming, stichting of ziekenfonds hebben aangenomen. Die verschillende rechtsvormen bevatten bepalingen die de principes van de SE weerspiegelen. De afbakening werd samen met het Wetenschappelijk Comité van het Observatoire bepaald. Ze komt overeen met de Europese consensus die de afbakening van de SE definieert, waardoor kruisanalyses met gegevens van andere landen of gewesten van de Europese Unie mogelijk zijn (Carini, Galera, Tallarini, Chaves Avila, & al., 2024).

Na de goedkeuring van het nieuwe Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen (WVV) in 2019 door de federale regering, zal de rechtsvorm van 'vennootschappen met sociaal oogmerk' verdwijnen en een coöperatie erkend als 'sociale onderneming' (SC) worden. De overgangsfase voor de rechtsvormen eindigt op 31 december 2023. Bedrijven die een rechtsvorm 'met sociaal oogmerk' hadden voordat de WVV van kracht ging en die nog geen stappen ondernomen hebben om een erkenning als 'sociale onderneming' te verkrijgen, worden door de autoriteiten verondersteld te zijn erkend als 'sociale ondernemingen'.

Tot slot vallen de 'sociale en democratische ondernemingen', ongeacht hun rechtsvorm, binnen de afbakening. In 2023 hadden er slechts twee geen rechtsvorm die hen al expliciet verbond met de SE. Ze zijn opgenomen in de familie van de coöperaties.

HYPOTHESES

De statistieken die opgenomen zijn in deze 'Barometer' omvatten alleen ondernemingen waarvoor we een continue en formele economische activiteit kunnen garanderen. In het geval van erkende coöperaties en de coöperaties 'sociale onderneming' wordt hun economische activiteit gegarandeerd door de erkenning. Voor de andere rechtsvormen die binnen de afbakening zijn opgenomen (verenigingen, stichtingen en ziekenfondsen), worden alleen de ondernemingen meegerekend die ten minste één werknemer in dienst hebben. Voor de CE worden alleen de tewerkstellende ondernemingen meegerekend om de afbakeningen te kunnen vergelijken.

Alle gepresenteerde gegevens geven de stand van zaken weer op 31 december van het betreffende jaar. Autonome overheidsondernemingen zijn uitgesloten uit de afbakening van de SE, ongeacht hun rechtsvorm. De uitsluiting is gebaseerd op de lijst van overheidsondernemingen die beschikbaar is op de website van de RSZ en die jaarlijks bijgewerkt wordt. Alle IDESS en CISP die rechtstreeks verbonden zijn aan een OCMW worden dus niet meegerekend om methodologische redenen en niet om wettelijke redenen, aangezien het Waalse decreet deze voorzieningen erkent als onderdeel van de afbakening, zelfs buiten de weerhouden rechtsvormen. Evenzo worden de PISO in het BHG niet meegerekend.

De gewesten zijn aan elk bedrijf toegewezen op basis van hun effectieve hoofdzetel op 31 december 2023. In sommige gevallen zijn de gegevens geregionaliseerd op basis van de vestigingszetels van de ondernemingen, om een nauwkeuriger beeld van de werkelijkheid te geven. De gegevens per vestiging zijn echter nog niet beschikbaar voor 2023.

Het begrip 'werk' of 'tewerkstelling' in dit dossier verwijst naar de werkposten (tenzij anders aangegeven). Die omvatten het totaal van alle personen met een arbeidscontract binnen de organisatie. Daaronder vallen geen (CISP) stagiairs, noch zelfstandige bestuurders, vrijwilligers of personen tewerkgesteld onder de voorwaarden van art. 60, §7. Dit begrip mag niet verward worden met het begrip voltijds equivalent (VTE), dat door de RSZ berekend wordt om de verschuldigde sociale zekerheids- en werkgeversbijdragen te bepalen.

CONCLUSIE

Sinds zijn oprichting in 2010 stelt het Observatoire de l'Économie Sociale een continue toename van jobcreatie vast in de sociale economie. Dat toont de vitaliteit en de sterkte van het ecosysteem aan, zowel in het Waals Gewest als in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het is dan ook geen verrassende vaststelling dat de sociale-economieondernemingen zich kenmerken door een langere levensduur, lagere faillissementspercentages en een grotere gemiddelde omvang dan ondernemingen in de conventionele economie in vergelijkbare sectoren.

De sociale-economieondernemingen maken een belangrijk onderdeel uit van het Waals en Brussels economisch weefsel. Tussen 2018 en 2022 droegen ze bij aan 21% van de netto jobcreatie. In 2023 stelden ze 10,6% van de actieve bevolking in Wallonië-Brussel tewerk (14% van het bezoldigd personeel), wat van België een referentie maakt in Europa, waar het gemiddelde 6,3% bedraagt. Het Waals Gewest was ook een pionier op dit gebied en was het eerste Europese gewest dat een decreet goedkeurde dat de sociale economie definieerde en erkende, in 2008. De definitie en de afbakening die het vastlegt, dienen nu als referentie voor het Europees en internationaal werk rond dit thema.

Dit onderzoek benadrukt ook de kleinere loonverschillen in de sociale economie. Niet alleen zijn de 'lage' lonen hoger in de sociale economie, we zien er ook minder 'zeer hoge' lonen. Dat verklaart waarom de kloof tussen het laagste en het hoogste loon in een sociale-economieonderneming gemiddeld kleiner is dan in een conventionele structuur. Deze vaststelling stemt overeen met het principe van beperkte loondruk dat centraal staat in de sociale economie.

Tot slot is de sociale economie overal aanwezig, ongeacht de economische verschillen tussen gemeenten. Als er binnen een gemeente een correlatie is tussen de algemene werkgelegenheidsgraad, het gemiddelde inkomensniveau en het aantal loontrekkenden in de conventionele economie die er wonen, dan geldt deze vaststelling niet voor de sociale economie. In feite wordt de inzetbaarheid in de SE niet beïnvloed door de werkgelegenheidsgraad in de gemeenten. Bovendien stelt de SE aanzienlijk meer mensen te werk uit gemeenten met lagere gemiddelde inkomens, wat het nut en de toegevoegde waarde van erkende inschakelingsbedrijven onderlijnt.

Elke dag bewijzen de **ACTOREN VAN DE SOCIALE ECONOMIE** dat er een andere economie mogelijk is. Een economie die lokaal verankerd is en die niet bedoeld is om winst te maken, maar om bij te dragen aan een collectieve inspanning in het algemeen belang. Veel externe waarnemers – diplomaten, politici, academici – roepen op tot een verandering van het economisch paradigma als reactie op de huidige socio-economische en ecologische ontsporingen. De weg van de sociale economie biedt ruimte voor democratische besluitvorming, waardoor burgers zich het economisch instrument opnieuw kunnen toe-eigenen en het weer kunnen integreren in een nieuw maatschappelijk project, ten dienste van het grootst mogelijk aantal mensen.

Actoren van de Sociale Economie dat er een andere economie mogelijk is. Een economie die lokaal verankerd is en die niet bedoeld is om winst te maken, maar om bij te dragen aan een collectieve inspanning in het algemeen belang.

”

BRONNEN

- **Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO):** gegevens over ondernemingen en vestigingen, hun anciënniteit, hun activiteitensectoren en hun locaties;
- **De Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid:** gegevens over het opleidingsniveau van loontrekkenden;
- **RSZ:** statistieken over de tewerkstelling in de sociale economie, algemene statistieken over de tewerkstelling voor de gehele economie en de lijst van overheidsondernemingen zoals gedefinieerd door de RSZ;
- **De Directie Sociale Economie:** de lijsten van ondernemingen met specifieke erkenningen in de sociale economie ontvangen in 2023;
- **Brussel Economie en Werkgelegenheid:** de lijst van ondernemingen met specifieke erkenningen in sociaal ondernemerschap in 2023;
- **IWEPS:** gegevens over gini-indices (inkomens) per gewest in België en de gegevens over de bevolking in de werkende leeftijd, de gemiddelde inkomens en de werkgelegenheidscijfers per gemeente.

BIBLIOGRAFIE

- Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. (2023). Resolutie van 18 april 2023 over de bevordering van de sociale economie en de op solidariteit gebaseerde economie voor duurzame ontwikkeling. 77e zitting. Gevonden op <https://unsse.org>.
- Algemene Vergadering van de Verenigde Naties. (2024). Éliminer la pauvreté en regardant au-delà de la croissance. Mensenrechtenraad, 56e zitting. Gevonden op <https://documents.un.org>
- Bouyac, F. (2024). Baromètre Tenzing des salaires 2023 dans le secteur associatif. Tenzing Conseil.
- Capéau, B., Decoster, A., De Rock, B., & Vanderkelen, J. (2024). Did Belgium withstand the storm of rising inequalities ? Income inequality in Belgium, 1985 - 2020. Fiscal Studies, 45(3), 285-308.
- Carini, C., Galera, G., Tallarini, G., Chaves Avila, R., & al. (2024). Benchmarking the socio-economic performance of the EU social economy – Improving the socio-economic knowledge of the proximity and social economy ecosystem – Executive summary. Publications Office of the European Union.
- De Schutter, O. (2024). Éliminer la pauvreté en regardant au-delà de la croissance. Mensenrechtenraad - Zesenvijftigste zitting: Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.
- Defourny, J., & Nyssens, M. (2013). L'approche EMES de l'entreprise sociale dans une perspective comparative. Working Papers Series (nr. 13/02).
- Defourny, J., & Nyssens, M. (2017). Economie sociale et solidaire : Socioéconomie du 3e secteur. Louvain-la-Neuve: De Boeck.
- Desmoutier, D. (2001). L'économie sociale et solidaire: s'associer pour entreprendre autrement. Syros.
- Easterlin, R. (1974). Does Economic Growth Improve the Human Lot? In P. A. David, & M. W. Reder, Nations and Households in Economic Growth : Essays in Honor of Moses Abramovitz. New-York: Academic Press.
- Ferrerras, I., & Richmond Mouillot, M. (2023). Hé Patron ! Pour une révolution dans l'entreprise. Seuil.
- Gini, C. (1921). Measurement of Inequality of Incomes. The Economic Journal, Volume 31(Issue 121).
- Hickel, J. (2020). Less is More: How Degrowth Will Save the World. London: William Heinemann.
- Hopkins, R. (2008). The Transition Handbook: From Oil Dependency to Local Resilience. Green Books.
- Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). (2022). Resolutie over waardig werk en de sociale en solidaire economie. Internationale Arbeidsconferentie – 110^e sessie.
- International Labour Organization. (2023). Measuring the social and solidarity economy : roadmap towards Guidelines concerning statistics of the SSE. Geneva: 21st International Conference of Labour Statisticians.
- Jackson, T. (2021). Post-Growth: Life After Capitalism. Polity Press.
- Karré, P. M. (2021). Social enterprise in Belgium, Germany and the Netherlands. In Social enterprise in Western Europe: Theory, models and practice. Dans J. Defourny, & M. Nyssens, Social Enterprise in Western Europe : Theory, Models and Practice (pp. 288-300). Routledge.
- Lins, B. B. (2023). Social Reproduction is not a Fairy Tale : A conversation between Axel Honneth, Silvia Federici and Nancy Fraser. Critical Horizons, 24(1), 15-31.
- Max-Neef, M. (1991). Human Scale Development: Conception, Application and Further Reflections. New-York: Apex Press.
- Nationale Bank van België (2024). Verdeling van het vermogen van de gezinnen: nieuwe statistieken van de NBB en de ECB. Persbericht van 8 januari 2024.
- Ostrom, E. (1990). Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action. UK: Cambridge University Press.
- Raworth, K. (2017). Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist. Vermont: White River Junction.
- Schumacher, E. (1973). Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered. London: Blond & Briggs.
- Smets, E. (2024). Repensons l'économie ! Recettes belges pour appliquer la théorie du Donut. Racine.
- Strathern, M. (1997, Juillet). Improving Ratings : Audit in the British University System. European Review, 5(3), 305-321.
- Wathelet, V. (2018). Le salaire en tension : limiter pour mieux partager ? Gevonden op www.econospheres.be.

JURIDISCHE REFERENTIES

- Besluit van het Waals Gewest van 16 juli 1998 betreffende de voorwaarden waaronder inschakelingsbedrijven erkend en gesubsidieerd worden, B.S., 11 augustus 1998.
- Besluit van het Waals Gewest van 20 november 2008 betreffende de sociale economie, B.S., 31 december 2008.
- Ordonnantie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 23 juli 2018 betreffende de erkenning en ondersteuning van sociale ondernemingen, B.S., 18 september 2018.
- Besluit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 20 december 2018 betreffende de erkenning van sociale ondernemingen, B.S., 9 januari 2019.

VERZAMELING PUBLICATIES OVER DE SOCIALE ECONOMIE

Algemene Vergadering van de Verenigde Naties: Éliminer la pauvreté en regardant au-delà de la croissance (Armoede uitbannen door verder te kijken dan groei)

Verslag van de Speciale Rapporteur voor extreme armoede en mensenrechten, Olivier De Schutter (De Schutter, 2024)

Dit verslag beschrijft de noodzaak van “een overgang van een op winst gerichte economie naar een op mensenrechten gerichte economie. [...] Omdat zij de activa controleren, kunnen de machtige economische actoren die profiteren van de status-quo zich verzetten tegen elke grote hervorming die hun positie kan bedreigen.” Om de vicieuze cirkel (overproductie-overconsumptie-arbeid) te doorbreken, legt de rapporteur vijf prioriteiten vast die breken met de huidige status-quo.

De eerste aanbeveling is het stimuleren van de sociale en solidaire economie (SSE), die gedefinieerd wordt als de som van de ondernemingen die gebaseerd zijn op een “voorrang van mensen en sociale doelen boven kapitaal bij de verdeling en het gebruik van overschotten en/of winsten, evenals activa. Deze ondernemingen produceren goederen en leveren diensten om hun sociale missie, zoals gedefinieerd door hun leden, te vervullen. Hun doel is niet om investeerders te belonen, maar om aan de behoeften van de gemeenschap te voldoen. Ze ontwikkelen een ‘geduldig kapitaal’, dat kortetermijnwinsten ontmoedigt en de accumulatie van rijkdom of financiële speculatie niet toestaat. Het democratisch besluitvormingsproces maakt dat de strategische beslissingen van de onderneming niet genomen worden om de winst te maximaliseren, maar om de belangen van de leden en/of het algemeen belang te bevorderen.”

Eva Smets : Kantelen!

Belgische recepten voor de donuteconomie (Smets, 2024)

Om een meer lokale kijk te hebben op de sociale en coöperatieve economie, publiceerde Eva Smets, Executive Director van Oxfam België, in 2024 een essay waarin ze het idee van ‘There is no alternative’ (TISA) uitdaagt door te verwijzen naar ons sociaal en ecologisch stuurloos samenlevingsmodel. Met haar tegenovergestelde visie ‘There are many alternatives, ready and available’ (TAMARA) geeft ze concrete voorbeelden van ondernemingen die dagelijks innoveren en nieuwe relaties creëren tussen de economie en de sociale en ecologische ecosystemen.

Isabelle Ferreras : Hé Patron !

Pour une révolution dans l'entreprise (Voor een revolutie in de onderneming) (Ferreras & Richmond Mouillot, 2023)

Isabelle Ferreras is een Belgische sociologe (UCLouvain, Harvard) en een internationale specialiste op het gebied van bedrijfsdemocratie. In 2023 publiceerden zij en het Endicott-team een stripverhaal (van 411 bladzijden!) om het thema bedrijfsdemocratie toegankelijker te maken. Het stripverhaal volgt de ontwikkeling van een fictief bedrijf van startup tot multinational, in de vorm van een interdisciplinaire dialoog tussen experts. De strip is vooral gericht op individuen of collectieven die hun bestuur binnen het bedrijf in twijfel trekken en hun kennis willen verbeteren.

WOORDENLIJST

CONCEPT	UITLEG
ECONOMISCHE BENADERING	wordt gebruikt om een onderscheid te maken tussen enerzijds de sociale economie (SE) en anderzijds de conventionele economie (CE), die overeenkomt met de rest van de economie (buiten de SE). In sommige gevallen wordt de SE specifiek vergeleken met de private CE, waarbij ondernemingen en tewerkstelling in de openbare sector buiten beschouwing gelaten worden. Soms wordt de SE om redenen van beschikbaarheid van gegevens ook vergeleken met 'de totale economie' (TotEco).
COÖPERATIE IN DE SOCIALE ECONOMIE	is een coöperatie die van de FOD Economie de erkenning heeft gekregen voor de NRC als 'erkende coöperatie' en/of 'sociale onderneming'. Voormalige vennootschappen met een sociaal oogmerk (VSO) die nog geen erkenning kregen als 'sociale onderneming', worden door de FOD beschouwd als 'vermoedelijke sociale ondernemingen'. Deze zijn ook opgenomen in de gepresenteerde statistieken.
CONVENTIONELE ECONOMIE	omvat alle economie buiten de sociale economie, d.w.z. de private en de openbare economie. Er wordt alleen rekening gehouden met tewerkstellende ondernemingen en met betaald werk.
TOTALE ECONOMIE	wordt in deze publicatie gebruikt om te verwijzen naar de gehele (bezoldigde) economie, inclusief de sociale economie.
TEWERKSTELLEND Onderneming	is een onderneming die minstens één bezoldigde werkpost heeft.
SOCIALE ONDERNEMING	is een vaag en niet-gestandaardiseerd begrip. Afhankelijk van de context kan het opgevat worden als: • een algemene term voor 'onderneming in de sociale economie'; • een organisatie zonder winstoogmerk met handelsactiviteiten; • of een organisatie met winstoogmerk die een sociaal doel nastreeft maar niet noodzakelijkerwijs de dividenden beperkt (International Labour Organization, 2023). In deze publicatie verwijst de term 'sociale onderneming' alleen naar coöperaties die een erkenning kregen als 'sociale onderneming' voor de NRC.
VESTIGING (ZETEL)	is een exploitatiezetel, divisie of onderafdeling van een bedrijf (bijv. werkplaats, fabriek, winkel, kantoor ...) die afzonderlijk gevestigd is in een geografisch gedefinieerd gebied en identificeerbaar door een adres. Een bedrijf kan uit meerdere vestigingen bestaan
ACTIEVE BEVOLKING	komt overeen met alle mensen in de werkende leeftijd die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt. Hieronder vallen geen 'inactieve' mensen (zoals mensen die voor het huishouden instaan, studenten, langdurig zieken enz.), maar wel mensen die werkloos zijn (IAO).
HERGEBRUIK	verwijst naar de Waalse erkenning (Réemploi) die beschikbaar is voor ondernemingen uit de sociale en circulaire economie.
ACTIVITEITENSECTOREN	zijn gebaseerd op de NACE-codes verstrekt door de RSZ en opgesomd door de ECB. Hoewel een bedrijf veel verschillende activiteiten kan hebben, wordt aan elk ervan één sector toegewezen om dubbels te voorkomen. Voor sommige 'sectoren' zijn de NACE-codes geïsoleerd en/of opgesplitst. Ten slotte zijn de verschillende goedkeuringen voor inschakeling specifiek geïsoleerd: IB, OISP, Réemploi en MWB.
HOOFDZETEL	komt overeen met de vestiging waar de werkgever het grootste aantal werknemers opgeeft aan de DmfA voor de sociale zekerheid. In de overgrote meerderheid van de gevallen komt dit overeen met de maatschappelijke zetel. Dit is het begrip dat de RSZ gebruikt om werkgelegenheidsgegevens te regionaliseren.
MAATSCHAPPELIJKE ZETEL	is het officiële adres van de onderneming zoals gepubliceerd in de statuten in het Belgisch Staatsblad.
SOCIAL PROFIT DATATRUST	is een databank die gegevens over de socialprofitsector en de sociale economie in België beschikbaar maakt voor elk project van algemeen belang. Het project wordt geleid door de Koning Boudewijnstichting in samenwerking met Verso, Unipso, Unisoc, Bruxeo en ConcertES.
WERKGELEGENHEIDSGRAAD	is de verhouding tussen de werkende bevolking en de bevolking in de werkende leeftijd. Hij combineert dus de activiteitsgraad (actieve bevolking in verhouding tot de bevolking in de werkende leeftijd) en de werkloosheidsgraad (werklozen (IAO) in verhouding tot de actieve bevolking).

AFKORTING	NAAM
AOT	Atelier voor Opleiding door Tewerkstelling (of ondernemingen)
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BHG)
CRESS	<i>Chambre Régionale de l'Économie Sociale et Solidaire</i> (Frankrijk) (Regionale kamer voor sociale en solidariteitseconomie)
CISP	<i>Centre d'Insertion Socioprofessionnelle</i> (Centrum voor Socioprofessionele Inschakeling) (Waalse erkenning)
DT	Deeltijdse arbeidsregeling
SEO	Sociale economie-onderneming
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EMES	<i>L'Émergence de l'Entreprise Sociale en Europe</i> (De opkomst van de sociale onderneming in Europa) - internationaal onderzoeksnetwerk over sociaal ondernemerschap
ESS	<i>Économie Sociale et Solidaire</i> (Sociale en solidaire economie) (Frankrijk)
FOD	Federale overheidsdienst
IAB	Internationaal Arbeidsbureau
IAO	Internationale Arbeidsorganisatie
EI	<i>Entreprise d'insertion</i> (Inschakelingsbedrijf) (Waalse erkenning)
IDESS	<i>Initiatives de Développement de l'Emploi dans le Secteur des Services de proximité à finalité sociale</i> (Initiatieven voor de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de lokale sociale dienstensector) (Waalse erkenning)
IES	<i>Initiative d'économie sociale</i> (Initiatief in de sociale economie) (Waalse erkenning)
IWEPS	<i>Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique</i> (Waals instituut voor evaluatie, vooruitzichten en statistiek) (WG)
KBO	Kruispuntbank van Ondernemingen
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
MWB	Maatwerkoncernemingen (erkenning in Wallonië en Brussel)
NACE	Statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap
NRC	Nationale Raad voor de Coöperatie, het Sociaal Ondernemerschap en de Landbouwonderneming
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OES	<i>Observatoire de l'Économie Sociale</i> (Observatorium van de Sociale Economie)
OISP	<i>Organisme d'insertion socio-professionnelle</i> (Brusselse erkenning) (Organisatie voor socioprofessionele inschakeling)
PISO	Publiek Initiatief in Sociaal Ondernemerschap (Brusselse erkenning)
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
SDG	Duurzame Ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals) gedefinieerd door de VN
SDO	Sociale en democratische onderneming (Brusselse erkenning)
SE	Sociale economie
SVZ	Stand van zaken
VT	Voltijdse arbeidsregeling
VN	Verenigde Naties
VSO	Vennootschap met sociaal oogmerk
VTE	Voltijds equivalent, overeenkomstig met een gemiddelde over het jaar
WG	Waals Gewest
WP	Werkpost - berekend op 31 december van elk voorgesteld jaar
WVV	Wetboek van Vennootschappen en Verenigingen (2019)

DE GRENZEN VAN STATISTIEK²⁴

“Not everything that can be counted counts and not everything that counts can be counted.”

- Albert Einstein

Deze publicatie bevat alleen gegevens die verzameld zijn bij overheidsinstanties. Het zijn dus geen gegevens specifiek voor de sociale economie (SE). Deze statistieken weerspiegelen niet de werkelijke bijdrage van de sociale economie (SE), waarvan de waarde vooral gebaseerd is op haar doelstellingen. Door de grote verscheidenheid aan doelen van de ondernemingen (specifiek voor de sociale economie), is de ‘impact’ die ze genereren vaak complex, soms moeilijk meetbaar, onmogelijk samen te vatten, of zelfs contraproductief wanneer men hem probeert te reduceren tot eenvoudige indicatoren (Wet van Goodhart²⁵).

“An approximate answer to the right problem is worth a good deal more than an exact answer to an approximate problem.”

- John Tukey

Deze statistieken zijn bedoeld om algemene vragen te beantwoorden over de SE in de twee bestudeerde gewesten. Als de weerhouden indicatoren of de voorgestelde analyses uw specifieke vragen niet volledig beantwoorden, is het Observatoire altijd beschikbaar om deze informatie aan te vullen. Bovendien kunnen de brongegevens, voldoende geanonimiseerd, ter beschikking gesteld worden via de Social Profit DataTrust om projecten van algemeen belang te ondersteunen.

“Without Data, you’re just another person with an opinion.”

- William E. Deming

Ondanks hun beperkingen, spelen statistieken een essentiële rol in het objectiveren van ideeën en het ondersteunen van beslissingen in een context die vaak verzadigd is met informatie. Ze vormen een onmisbare feitelijke basis, maar hun interpretatie vereist inzicht en afstand. Aangevuld met een contextuele analyse, helpen ze overhaaste of simplistische conclusies te vermijden.

“Seek first to understand, then to be understood.”

- Stephen R. Covey

De statistieken zijn afhankelijk van de gekozen afbakening, de gebruikte bronnen en de aannames die het OES gedefinieerd heeft in samenwerking met zijn Wetenschappelijk Comité. Begrip van deze methodologische keuzes is essentieel om de gegevens correct te interpreteren. Als u vragen of opmerkingen heeft, staat het Observatoire tot uw beschikking om uw interpretaties te verduidelijken of uw analyses te verrijken.

²⁴ Vertaling van de citaten:

- “Niet alles wat geteld kan worden telt, en niet alles wat telt kan geteld worden.”
- “Een vaag antwoord op het juiste probleem is veel meer waard dan een exact antwoord op een vaag probleem.”
- “Zonder gegevens ben je gewoon iemand met een mening.”
- “Probeer eerst te begrijpen, dan begrepen te worden.”

²⁵ “Als een maatregel een doelstelling wordt, is het geen goede maatregel meer.” (Strathern, 1997)

KERNCIJFERS VOOR DE SOCIALE ECONO- MIE

WAALS GEWEST

161.000

loontrekkenden

*of 14,9% van het
bezoldigde werk
(2022)*

6.700

ondernemingen

8.400

netto gecreëerde werkposten (2018-
2022)

*d.w.z. 18% van de totale netto creatie
van bezoldigde jobs in het WG*

BRUSSELS HOOFDSTEDE- LIJK GEWEST

101.000

loontrekkenden

of 14% van het bezoldigde werk (2022)

5100

ondernemingen

5.800

5.800 netto gecreëerde
werkposten (2018-2022)

*d.w.z. 29% van de totale netto
creatie van bezoldigde jobs in
het BHG*

